

Luk

Na-kel-uri-an tovoi aLuk totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naḡusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboḡ toḡusan, ehusuri len nəboḡ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboḡ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eḡusḡus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah maii len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəlḡ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ḡisi len nalobulat egai. Iḡol imasil ke aYesu eḡəm hən bidḡḡ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan. Eḡəm mōs nəvanuan ḡisi, savi naJu gail ḡai.

ALuk itos husur aYesu suḡnan aNaturan Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar

tite, alat lotomalkəkat, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatpəhaʋut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas napul-hən-natite-an mai eʋusan husur natohan pipihabəlan aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbəl husur alaruevis artosor mai aYesu len napisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbəl enan ipat len naləbulat egai ŋai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o siJon.

- 1) ALuk itos naləbulat egai mōs nəsa? (1.1-4)
- 2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5–2.52)
- 3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)
- 4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboŋ natəmat total-tal ke aYesu tigol nəsaan (3.21–4.13)
- 5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14–9.50)
- 6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51–19.27)
- 7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28–23.56)
- 8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)
- 9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natuʋatan

¹ Ikad nəvanuan isəbur tokel ur natit gail tosar-poh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito. ² Hum ke alat len natuʋatan lotoris natit ʋisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan navi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito. ³ Ginau am nunau ke, ivoi

ke, notokəta kitev natit þisi len natubatan, t-
 ani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuḅ Teofilus,
 4 hən gəḅeləboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa
 lotovʉsani hən gaiug. Nəḅol egai imagegai:

Aḅel sua ikele ke dereh lipas aJon

5 Nəḅoḅ aHerot tovi kiḅ len naut a Jutea,
 ikad ahai tutumav sua nahəsan aSekariah. Ikad
 nahəmar sua nahəsan aAḅijah,* aSekariah tovi
 galit sua. Bareab san, nahəsan aElisapet, gai am
 esua len nəpasusan siAron. 6 Gəlaru aruvoi, arunor
 len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuṽ
 hən natit þisi tokele. 7 Be anatularu eḅuer husur
 aElisapet ebutoh, mai arovi haṽut tia.

8 Boḅ sua nahəmar siSekariah loum siGot.
 ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav.
 9 Hum naṽide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat
 hən lotosab aSekariah hən ḅepəḅas nəhai pəhas
 len naim siNasuḅ aGot.* Boḅ sua aSekariah eḅis
 lan, 10 len nəḅoḅ enan nabiltiluṽoh lusor tuṽ
 vivile. 11 Ale aḅel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel
 tutumavan tarhət nəmatu.* 12 Nəḅoḅ aSekariah
 toris aḅel enan, emətahw, ninen epil. 13 Ris aḅel
 toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloḅ
 hən na-sor-tuṽ-an saḅ. Ale asoaḅ aElisapet dereh
 tipas anatumḅ ulumḅan. Geriḅ nəhes Jon lan. 14 Ale
 gaiug gehəhaṽur habat mai nəloḅ tivoi masuṽ
 həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhaṽur hən nəḅoḅ
 ḅevisi, 15 bathut tiyalyal len nəhon aGot balai.
 Asike emun nəwain mai nəwai todaḅ, ale tepul
 hən aNunun aGot nəḅoḅ topat sal len nabəhaṽun

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8 * 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki
 7.48

anan.* ¹⁶ Ale tipair tɛlmam hən anaton seIsrael tisoʔur van hən Nasuʔ, aGot salito.* ¹⁷ Len nanunun mai nɛdaŋan siElijah, dereh teil a m̃o hən Nasuʔ hən ʔipair tɛlmam hən nɛlon atɛmalit van hən anatulito, pair tɛlmam hən nɛlon alat lɛsagol husur nɛsa aGot tokele, van hən naʔisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nɛmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nɛvanuan gail hən lɛʔeutaut vir Nasuʔ.”*

¹⁸ Beti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Nelɛboi mab hən natgalegai? Husur novi haʔut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nɛhɛn aGot tosəvat ginau m̃os nɛʔisor mai gaiug, hən nɛʔikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai. ²⁰ Be husur gəsadɛlom nɛsa notokele, gaiug dereh geʔut, gedɛdas gɛʔisor van vɛbar nɛʔoŋ natgalegai ʔevisi. Natit ʔisi dereh tevisi sum̃an no-tokele.”

²¹ Len nɛʔoŋ enan naluʔoh lutoh vir aSekariah, ale luʔaŋ lan husur evɛlo len naim siGot. ²² Nɛʔoŋ tovivile, salɛboi ʔisor mai galito, ale lolɛboii ke, eris na-kɛta-risi-an sua togəm len nɛmav len naim siGot, husur eʔutʔut be ike tisor len navɛlan.

²³ Len nɛʔoŋ hən nauman sinahɛmar san gail tonon, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san. ²⁴ Husur nɛʔoŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahɛbati torim esusuan gai gabag, ike, ²⁵ “Egai nɛsa Nasuʔ aGot togole m̃os ginau nɛʔoŋ tohɛhaʔur hən

* **1:15:** Num 6.3 * **1:16:** Mal 2.6 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodañ ðuri len nēhon nēvanuan sagw gail.”

Añel sua isor husur nēpasian siYesu

²⁶ Ale len nahēbati tomēlevtes siElisapet, aGot esəvat añel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili ²⁷ hən ðisor mai navensus sua, nahəsan aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsan aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah. ²⁸ Añel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuð aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhatur hən nasoruan en san, inau səbuer hən namilen nasoruan añel tokele. ³⁰ Beti añel ikel maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhəvur hən gaiug tia, eputsan gaiug. ³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatun ulumān sua, geriñ nəhes Yesu lan. ³² Gai dereh tiyalyal balai, lekisi hən anatun aGot a məhat buni, ale Nasuð aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiñ. ³³ Nəpasusan siJakop dereh lith pipihabəlan vi sutuai; nanoñan han eḅuer.”*

³⁴ Ris aMeri tokel mai añel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

³⁵ Añel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədañan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəmōl. Husur enan ategai gəḅipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatun aGot. ³⁶ Geris amaheamā aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatun ulumān naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahēbati san tomēlevtes, gai lotokisi ke tobutoh. ³⁷ Bathut aGot satətan hən ðigol natideh.”*

* **1:33:** 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * **1:37:** Gen 18.14

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nau-
man siNasub̄. Ivoi len ginau hum gotokəmaienan.”
Ale anel ivan dani.

aMeri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, inad vi lan nabiltivile
sua a Jutea, naut enan toban̄ v̄ehuh. ⁴⁰ Nəboŋ
tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,”
mai aElisapet. ⁴¹ Nəboŋ aElisapet tosəsəlōŋ hən
na-ke-ivoi-an san, anatun ekurkur len nabəhaṽun,
ale aElisapet epul hən aNunun aGot. ⁴² Beti ikai
habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug
səhor alatpəhaṽut, igol navoian am van hən
anatun̄ gəḃipasi. ⁴³ Imab hən nategai tovisi
hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən
ginau? ⁴⁴ Husur nəboŋ notosəsəlōŋ hən nadolom̄,
anatugw ekurkur hən nahəhaṽuran san len
nabəhaṽugw. ⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən
gaiug, husur ke gaiug godəlomi ke tigol nəsa tokel
gati mai gaiug.”

aMeri eputsan nahəsan aGot

⁴⁶ Beti aMeri ike:
“Nəlogw eputsan Nasub̄,
⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.
⁴⁸ Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̄isi
lekiskis ginau ke alitenan navoian topat
lan.
⁴⁹ AGot todan̄ buni igol
natgalevis tovoi buni hən ginau,
gai səḃon, nahəsan esəhor nəhes p̄isi.
⁵⁰ Ilolosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai

lotomətahw len nəyalyalan san.

51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoviv, lumaṽipiriah,
alatanan lotopatpat galit məhat len
nələlito.

52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*

53 Eṽəŋan alat lotomalkəkət, luhanukub,
avil esəvat alat lotokad natit ṽisi, luvan səsəlav.

54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən ḅigol nalolosaan mai navoian
hən galito,

55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aAraham mai nəpasusan san van van vi
sutuai.”*

56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən
nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aJon

57 Len nəboŋ aElisapet topas naulumñan san,
58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni,
ləsəsəloŋ həni ke Nasuḅ aGot ivoi buni həni, ale
lohəhaṽur maii. 59 Len nəmariboŋ toməlevtor logəm
hən ləḅetiv dalus anatun ale luke lerin nahəsan
atəman aSekariah lan.* 60 Avil anan ikai ke, “Aoa,
nahəsan mñau aJon!”

61 Ris lotokel maii ke, “Amaheamñ gail, nəhes
enan eḅuer len galito.”

62 Ale lusor len navələlit mai aSekariah
hən ləḅisəḅ nəhes aSekariah toke tekisi həni.
63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən ḅitos

* 1:52: Job 5.11, 12.19 * 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10

* 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

lan ale itosi ke, “Nahəsan aJon.” Galit p̄isi luṗaṅ lan. ⁶⁴ Vəha-sua ŋai eləboi b̄isor tətəs, ale etuḅat hən b̄isal suh aGot. ⁶⁵ Alat lototoh pəpadaṅ həni, lumaṅmaṅ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaṅ v̄ehuh, luhol husur natgalegai. ⁶⁶ Nəvanuan gail p̄isi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəlonṅ həni, ale luke, “Natətai egai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəḅe siSekariah

⁶⁷ Atəman aJon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,
⁶⁸ “Noputsan nahəsan Nasuḅ aGot seIsrael,
 bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
⁶⁹ ale esəvat avan sua todaṅ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
 atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
⁷⁰ AGot ekəmaianan
 len nabuṅon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
⁷¹ ke atenan b̄ilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
 dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
⁷² Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
 ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
⁷³ na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aAraham atəmadat ta sutuai:*

⁷⁴ hən b̄ilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
 hən ke datḅeum san, asike datukad namətahwan,
⁷⁵ ale datḅinor len nəhon

* 1:73: Gen 22.16-18

mai datbivoi vëbar nagilen nëmauran sidato.

⁷⁶ Gaiug māu anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot
toyalyal buni;

husur dereh gaiug geil a mō hən Nasub
hən gəbeutaut hən naṣisal san gail,*

⁷⁷ hən gəbilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len narubatian dan nəsaan salito.

⁷⁸ Nalolosaan mai navoian siGot sidato
dereh tesun gidato
sumān nəyal tovisi len nəmav,

⁷⁹ temias alat lototoh len nəmargobut,
lotomətahw len nəmatan,
hən ḅesəhar gidato len naṣisal totəmat.”*

⁸⁰ Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idan len
nanunun. Itoh len naut masmas toḅəbesw vëbar
nəboṅ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

¹ Len nəboṅ galenan Sisa Aukustus ikel buni
ke, tikad naṣuruṅan hən nəvanuan ṗisi lototoh
len navəlan alat a Rom. ² Naṣuruṅan enan
evi nametə kav nəboṅ aKwirinius tovi gavna len
naprovens Siria. ³ Ale galit ṗisi lovi lan naut salit
matmat hən ləbitos gat nahəsalito.

* **1:76:** Mal 3.1 * **1:79:** Isa 9.2 † **1:80:** Len nasoruan ta Kris
hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot.

⁴ Na aJosef am erin naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hən nabiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit. ⁵ Gai mai aMeri, tokel gati ke arbilah, arovi Petlehem hən arbitos gat nahəsalaru be aMeri pəpadaŋ hən bīpasus. ⁶ Nəboŋ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus. ⁷ Ipas ahai a mō san tovi ulumān. Erinŋ gole hən nahudhukaliko gail. Erinŋ ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit p̄isi.*

Aŋel mai nəvanuan nasipsip gail

⁸ Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəipsip pəpadaŋ hən naut a Petlehem. ⁹ Nəboŋ lototoh magenan, aŋel siNasub̄ evisi hən galito mai namənas siNasub̄ emias galito ale lomətahw, lom̄inn̄inikot. ¹⁰ Ris aŋel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi bigol nəvanuan p̄isi ləbikemkem masuṽ. ¹¹ Bathut daməŋai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua bilav kuv nəsaan samito, gai evi aKristo, Nasub̄, aGot totabtabuh lan. ¹² Egai natit mətberis ləboii lan, ke: dereh mitisaḅ natətai lotoruŋ gole hən nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”

¹³ Vəha-sua ŋai ikad nabiltiłuṽoh hən aŋel hən nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,

¹⁴ “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,

* **2:7:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narum̄ alat len nəyaran lotoləboi ləb̄ip̄at lan, be narum̄ epul tia.

mai len navile a pan, natəmat van hən
nəvanuan řisi,
navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləbetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

¹⁶ Ŋa lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinarivatəvat. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aŋel tokel husur natətai enan. ¹⁸ Ale nəvanuan řisi lotosəsəlon hən, luḅaŋḅaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lo-tokele. ¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen řisi, len nəlon inaunau namilen. ²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loput-sani husur natit řisi lotosəsəlon hən mai lotorisi. Esuḅnan ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale loriŋ nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaḅut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətəsal len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri ḅegəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arḅəḅusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totoŋ.* ²³ (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a mō

* **2:21:** Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * **2:22:** Lev 12.2-8

gail þisi lotovi ulumān, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləḅevi esan.”)* 24 Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

25 Len naut aJerusalem ikad ahaṽut sua nahəsan aSimeon. Atenan inor mai ehusur kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua ḅevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai. 26 ANunun eṽusani ke gai asike imat vəbar ḅeris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan. 27 ANunun esəhar aSimeon vabīs len naim siGot. Nəboḅ anan aYesu mai atəman artopati vi ləhoim hən arḅigol nəsa nalo siMoses tokele, 28 aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

29 “Masta, ginau notovi slev sam̄,
gagai nəlogw ikad natəmat, riḅ ginau nimat
hum nasoruan sam̄ tokele,

30 husur namətagw eris ategai ḅilav kuv nəvanuan
sam̄ gail vi lan nəmauran.

31 Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail
þisi.

32 Gai evi namial ḅemias naḅisal sam̄ gail m̄os alat
ləsavi Ju,
gai am dereh tēputsan nahəsan nəvanuan sam̄
gail, aIsrael.”*

33 Nəboḅ anan mai atəman artosəsəloḅ hən nəsa
aSimeon tohol husur aYesu, aruḅaḅ. 34 Beti
aSimeon eus aGot hən ḅigol ḅivoi hən gəlaru, ale
ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh

* 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nətav ehum navimal
topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib. * 2:32: Isa 42.6, 49.6,
52.10

tigol nəvanuan tisoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsan tisoḅur am. Gai dereh tehūm natsua nəvanuan tosoḅur ləḅisor tasi balai, ³⁵ ale gai tisor vəhot nənauan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosoḅur. Meri, gaiug am, dereh geləḅon tisa suḿan naḅu tokan tosar nəloḿ.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anat-vavin aFaniel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ḅai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia. ³⁷ Evi batunau vəbar nədaḿ han tovi 84. Gai sariḅ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug ḅisi. Len nalotuan san, səhan, isor tuḅ ḅai. ³⁸ Len namityal enan ḅai egəm pəpadaḅ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot ḅilav kuv a Jerusalem‡ hən ḅikad nəmakuvan.

³⁹ Nəḅoḅ aJosef mai aMeri artogol natit ḅisi nalo siNasuḅ aGot tokele tonoḅ, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. ⁴⁰ Natətai etibau, egəm idaḅ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail ḅisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova. § ⁴² Nəḅoḅ nədaḿ hiYesu toseḅavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru suḿan naḅide hən nəḅiltihanan. ⁴³ Nəḅoḅ nəhanan tonoḅ, lotuḅat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem

‡ **2:38:** Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel ḅisi. § **2:41:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaḅur hən nəḅoḅ aGot togol ahai a ḿo gail ḅisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12.

be arsaləboii ⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tonon, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail soʒuer. ⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doŋi. ⁴⁶ Husur nəmariboŋ totor arusabi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai ʒusan gail, esəsəlon hən galito ale eus galito hən nausian gail. ⁴⁷ Galit ʒisi lotosəsəlon hən aYesu, luʒaŋ len naləboian san mai na-sor-vari-an san. ⁴⁸ Nəboŋ artorisi, aruʒaŋ ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmañ mai ginau namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. ⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naʋide toyoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaʋur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

¹ Len nasihau tosəŋavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboŋ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboŋ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aʋan, nahəsən aFilip tovi vanuan totibau hən naut

* **2:52:** 1Sam 2.26; Pro 3.4

a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisanias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin, ² nəboŋ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas toḅəbesw. ³ Na aJon iyar vi lan naut p̄isi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidam̄ həni ke tibaptais hən galito hən narub̄atian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅəbesw, ‘Məteutaut hən nap̄isal m̄os Nasub̄,

gol nap̄isal san gail linor,

⁵ dereh naḅur madiŋdiŋ gail p̄isi tepul,

naḅehuh gail p̄isi tipapav,

nap̄isal tohaḅ taḅor tegəm tinor

mai nap̄isal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail p̄isi leris ləboi nap̄isal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot to-golgole.’ ”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḅoh lotogəm hən bibaptais hən galito ke, “Anatan nəm̄at gail!”* Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətḅigam dan nab̄iltilol paŋpaŋ begəmai? ⁸ Len nəmauran samito, mitiḅan hən naḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetuḅat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi bilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan

* **3:6:** Isa 40.3-5

* **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəm̄at tosa. Len nənauan seju gail, nəm̄at isa masuḅ hum natəmat toil a m̄o həni.

siApraham!* ⁹ AGot esumian naulumian toutaut tia hən bitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai pisi ləsəvan hən nəvit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluvoḥ lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləbibaptais. Ale lousi ke, “Hai pusan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtaltal hən nəvanuan gail hən ləbilav nəvat mai gamito, samtelibliboḥ husur galito len nakotan. Mətehəhəvur hən nəpurpuran samit ηai.”

¹⁵ Len nəboḥ enan nəvanuan gail lopul hən nəvatvat-viri-an. Len nənauan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma bevi aKristo, aGot totabtabuh lan a?” ¹⁶ Ale aJon isor var galit pisi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ηai. Avil avan sua today səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut kəmas ηai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḅat nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹⁷ Gai esumian naulumian topat nəhai rivrivhai tia hən bepepehun namisurhuwit dan nəbavhut tommas. Dereh

* **3:8:** Jon 8.33, 37, 39 † **3:16:** Evi slev gail lotosah ruḅat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail.

tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas bimat.”‡ 18 Na len nəvide tosoḅur aJon isor idan mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

19 Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aʋan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur natesasa p̄isi togole tia, 20 imagenan aHerot igol isa masuʋ səhor ta m̄o: ekəkol gat aJon len naim bəbaŋis.

AJon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

21 Loriŋ aJon len naim bəbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail p̄isi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəŋav, 22 aNunun aGot evi pan tokad niben suŋan nətavŠ, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anatugw uluŋan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhaʋur masuʋ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

23 Nəboŋ aYesu totuḅat hən nauman san, nədaŋ han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anaton aJosef, siHeli, 24 siMattat, siLevi, siMelki, siJannai, siJosef, 25 siMattatias, siAmos,

‡ 3:17: AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpehun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab. § 3:22: Nətav

ehum navimal topəhapəhw. * 3:22: Psa 2.7; Isa 42.1

siNahum, siEsli,
 siNakkai, ²⁶ siMaat,
 siMattatias, siSemein,
 siJosek, siJota,
²⁷ siJoanan, siResa
 siSeruppapel, siSealtiel,
 siNeri, ²⁸ siMelki,
 siAtti, siKosam,
 siElmatam, siEr,
²⁹ siJosua, siElieser,
 siJorim, siMattat,
 siLevi, ³⁰ seSimeon,
 seJutah, siJosef,
 siJonam, siEliakim,
³¹ siMelea, siMenna,
 siMattata, siNatan,
 siTevit, ³² siJesse,
 siOpet, siPoas,
 siSalmon^{**}, siNahson,
³³ siAmminatap, siAtmin,
 siArni^{††}, siHesron,
 siPeres, seJutah,
³⁴ siJakop, seIsak,
 siApraham, siTerah,
 siNahor, ³⁵ siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
³⁶ siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek, ³⁷ siMetuselah,
 siEnok, siJaret,

^{**} **3:32:** Naloḅulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. ^{††} **3:33:**
 Naloḅulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram
 ḡai.

siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəbesw. ² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. ³ Na natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi məhat ale eḅusan nəkantri ḅisi len navile a pan hən aYesu len namityal tomīdol ŋai. ⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan ḅisi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḅilavi mai avan ideh notoləŋoni. ⁷ Imaienan, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau, natit ḅisi dereh tevi esam̄.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot sam̄ m̄au, gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”*

⁹ Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan, ¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele

* **4:4:** Deu 8.3 * **4:8:** Deu 6.13

hən aŋel san gail hən ləbəkətkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug.* 11 Dereh lipat gaiug vi məhat len nəvəlalito hən asike nariem̃ bəsəhot nəvat!’ ”*

12 AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot sam̃ ke timabe.’ ”*

13 Nəboŋ natəmat totaltal səbuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

*AYesu etuḅat hən nauman san
(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)*

14 Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan se-Nunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut p̃isi todar vis naut enan. 15 Eḗusan len naut nəbōnḅonan seJu gail, ale galit p̃isi lusor sal suhi len naholan salito.

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

16 Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eḅis len naim nəbōnḅonan hum nəvide san akis. Ale eil hən ḅeṽurun̄ natosian siGot. 17 Lulav nalōḅulat tobul maii, nalōḅulat aḅai kelkel ur, aIsaiah totoṣi. Ale evuhe, isaḅ naut aIsaiah totoṣi ke:

18 “ANunun aGot eḅis len ginau,
bathut gatovəhas ginau hən ḅitabtabuh len ginau,
hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsal* gail.

* 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16 * 4:18: Naməsal evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim.

Gatosəvat ginau hən nəb̃ikel ur navivilean van hən
alat lotobəbañis,
nakətaan van hən ametbesw gail,
nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lo-
togol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəb̃ikel ur nasihau
Nasub̃ aGot bigol bivoi masuṽ van hən
nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəboṅ aYesu toṽuruṅi tonoñ, ebul gat
nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-
vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet p̃isi len naim
nəbonbonan lokəta mətaltal həni, ²¹ ale etub̃at
sor mai galit ke, “Daməṅai len na-səsəlōṅ-həni-an
samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit p̃isi lusor ivoi husuri. Luṽaṅ len na-
soruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit
gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mi-
tikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer
girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat
sam̃ hun namtosəsəlōṅ hən gotogole len navile a
Kapernaum.’ ”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakiti-
nan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lo-
tohəhaṽur həni len naut a im san, lomətahuni.

²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboṅ siElijah naut a Is-
rael ikad nəbatunau pəhaṽut isoḅur. Len naut enan
ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes.
Len naut p̃isi nəhanian eḅuer.* ²⁶ Be aGot sasəvat
aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van
hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadañ hən naut a

* **4:19:** Isa 61.1-2 * **4:25:** 1Ki 17.1

Siton.* ²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəlolit p̄isi ipaŋpaŋ masuŵ. ²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən naŵehuh, naut enan topat lan, hən ləb̄ibar həni vi paŋ. ³⁰ Be aYesu egis tur len naluŵoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

³¹ Beti evi paŋ vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŵusan nəvanuan gail. ³² Luŋaŋ len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən namitisau mai na-il-a-ŋo-an. ³³ Len naim nəbonbonan ikad nauluŋan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, ³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəb̄igol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm m̄osi!”

³⁵ AYesu isor idaŋ maii ke, “Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasənanan.

³⁶ Nəvanuan p̄isi lomətahw, luŋaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

* **4:26:** 1Ki 17.8-16 * **4:27:** 2Ki 5.1-14

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu ipernan naut p̄isi todar visi naut enan.

*AYesu igol nəvanuan isoḅur nibelit ivonəvonj
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ AYesu erin naim naḅonḅonan, evi lan naim sivan sua nahəsan aSimon. Len nəḅonj enan anan asoan aSimon eləḅon isa masuḅ hən topud hən naməsan, ale lous aYesu hən ḅigol ḅimaur. ³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idan van hən naməsan. Vəha-sua ḅai naməsan inonj dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəḅonj namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaḅ p̄isi hən naməsan tiltile van hən aYesu. Erin navəlan gəlar len galit v̄isusua, ale lumaur, ⁴¹ mai natəmat isoḅur lumakuv. Nəḅonj lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləḅoi ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəḅonj nəmav topitau, aYesu evi lan naut toḅəḅesw. Naluḅoh ludonj, donj van ale nəḅonj lotosaḅi, loil kəkol həni hən asike ḅerin galito. ⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəḅikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau n̄osi.”

⁴⁴ Beti len naim naḅonḅonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

*AYesu etuḅat tabtabuh len ahai pispisul gail
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)*

† **4:40:** NəSəppat seJu gail inonj nəḅonj namityal tomasur.

¹ Boŋ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotok-isi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluŋoh loririhit garu lan hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan siGot. ² Ale aYesu eris nabot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkas nalevlev salito. ³ Isah len nabot sivan sua nahəsan aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len nabot, eŋusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonoŋ, ikel mai aSimon ke, “Rusan nabot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən mət̃bisah hən naieh.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohisishi soḅuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəboŋ lotobar həni, lusaḅ naieh isoḅur lan, gol ke nalevlev etuḅat hən ḅemətar.* ⁷ Imagenan lobilival van hən alat lotosuh len nabot togon hən ləḅegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan nabot gəlar ḅisi aropul vətah bəhbəhw! ⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuḅ, husur novi vanuan tosa masuḅ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoḅut hən naieh tosoḅur lotosah həni. ¹⁰ AJemes mai aJon, anatan aSepeti gəlar artoḅon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoḅut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv nabot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit ḅisi esuh, lohusur aYesu.

* **5:6:** Jon 21.3-6

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)*

¹² Nəboŋ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale eŋiri ke, “Nasuḅ, gəbələŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geṽusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan mōs natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam̃ hən gəbeṽusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoḅur logəm hən ləbesəsəloŋ həni ale hən gai bigol galit ləbimaur dan naməsahan salito.

¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toḅəbesw səḅon ale isor mai aTəman.

*AYesu igol avan sua todədas bərusan gai, imaur
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)*

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu eṽusṽusan, ale naFarisi gail mai ahai ṽusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile ṽisi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədəŋan siNasuḅ eḅis len aYesu hən bilav kuv naməsahan. ¹⁸ Len nəboŋ enan lalum̃an galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi bərusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləberinji bathurien aYesu, ¹⁹ avil lohisi soḅuer, naim epul

* **5:14:** Lev 14.1-32

hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol naður lan, ale loriŋ tur hən gai mai nəbateh san vi pan. Loriŋi rivuh len naluŋoh, a mō hən aYesu. ²⁰ Nəboŋ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

²¹ NaFarisi gail mai ahai þusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi ḅeruḅat nəsaan? AGot səḅon ŋai!” ²² Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, “Nənauan len nəlomito satimaienan. ²³ Nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*” ²⁴ Imagenan neḅusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən ḅeruḅat nəsaan gail len navile a pan timaiegai...” Ale ikel mai atenan saləboi ḅerusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄ ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim. ²⁶ Galit þisi lumaŋmaŋ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaŋmaŋ masuḅ, lomətahw ale luke, “Daməŋai nəsa dattorisi etile buni.”

*AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)*

²⁷ Natgalenan tonon, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi,

* **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en þisi, ale nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboi ke lumaruḅat o ləsəmaruḅat. Be nəḅike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətḅerisi ke imaur.

tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale erin natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəbilitihanan mōs aYesu len naim san, ale ikad nəbilituluṽoh hən alat lotoum surmān aLevi mai galevis am luhan mai galito. ³⁰ Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan narəran, be alat lotoməzah ṅai. ³² Ginau nəsagəm hən nəbikel alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikele mai alat nəsaan.”

*Nausian husur nəvide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur sijnon gail, nəboṅ isoḅur ləsəhan hən ləbisor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəboṅ avan sua tolah, godədas gəbigol nəvanuan san gail lotoḅon maii hən salihan. ³⁵ Be dereh tikad nəboṅ hən ləbesəhar naulumān tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboṅ enan asike luhan.”†

* **5:27:** Mat 9.9; Mak 2.14 * **5:30:** Luk 15.1-2 † **5:35:** Len nəḅol pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosurmān naulumān tolah.

³⁶ Beti aYesu eþusan, iþol‡ ke, “Səkad avan ideh totar naþisihoh dan nahurabat veveu ale tosođe len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale naþisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu. ³⁷ Nəvanuan gail ləsabir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapəlaus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa. ³⁸ Aoa, nəvanuan gail leþir nəwain veveu len nahurhuwain veveu. ³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləyon toveveu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

6

AYesu evi masta hən nəSappat
(*Mat 12.1-8; Mak 2.23-28*)

¹ Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotuþat kin þur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navəlalito ale luhan namisurhuwit gail.*

² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Mətsaʋuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a? ⁴ Eþis len naim nətaþolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalumān san.* Be nalo ike ahai tutumav səbolit ŋai loləboi ləbihani.”*

‡ **5:36:** Len naut egai aYesu ikel naþusanan egai hən beʋusan galito ke naþisal san iveveu, sanor hən naþisal tomatu lotohususuri.

§ **5:37:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotəbir nəwain veveu þurhulon. * **6:1:** Deu 23.25 * **6:4:** 1Sam 21.1-6

* **6:4:** Lev 24.9

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan.”

*AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nəbonbonan, eḡusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas.

⁷ NaFarisi gail mai ahai ḡusan gail hən nalo ludas ḡisal hən ləḡisab nəsaban ideh len aYesu hən ləḡikot hən. Na lokəta bunusi ke ḡigol atenan ḡimaur len nəSappat salito. ⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumān tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit ḡisi.” Imaienan naulumān ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datḡigol navoian o nəsaan, datḡetəgau gat nəmauran o datḡigol ḡimasig?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlañ.” Igole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paḡpaḡ vəsa, ale lotubət sor utaut len galit gabag hən nəsa ləḡigole van hən aYesu.

*AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi
12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

¹² Len nəboḡ galenan sua aYesu evi məhat len naḡehuh hən ḡisor tuḡ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav. ¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad ¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aḡan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu, ¹⁵ aMattiu, aTomas,

aJemes anatum aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,*
 16 aJutas anatum aJemes mai aJutas Iskariot berin
 aYesu len navəlan naenemi san gail.

*AYesu epusan, igol nəvanuan gail lumaur
 (Mat 4.23-25)*

17 AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav.
 Ikad naluʋoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan
 tosobur lotogəm a Jerusalem mai naut tosobur a
 Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. 18 Logəm hən
 ləbesəsəlon hən, ale hən gai bigol naməsahan salit
 binon. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit
 lotokade, ale igol na-lənon-isa-an salit ivoi. 19 Galit
 pisi lugol risi ke libari bathut nədanjan egəm len
 aYesu, igol galit lumaur.

*Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an
 (Mat 5.1-12)*

20 AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:
 “Gamit məttoṃidol,
 navoian siGot igol gagai mətukab hən
 husur natohan pipihabəlan aGot evi samito.
 21 Gamit məttomalkəkət gagai,
 navoian siGot igol gagai mətukab hən
 husur dereh mitihanukub.†
 Gamit məttotaṅ gagai,
 navoian siGot igol gagai mətukab hən
 husur dereh mitiman.

22 “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun
 gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito,
 ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluʋoh sua lotomətahun alat
 a Rom, lotoke ləbiḃal mai galito. † **6:21:** Ta sutuai naJu gail
 luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai
 nagolean hən nəsa aGot tokele.

aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni. ²³ Mitikemkem len nəboŋ enan, məteməlməlah len nahəhəvuran husur nakonpürpüran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuñan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit məttokad natit tosoḅur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur nəsa məttokade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.

²⁵ Gamit məttokad nəhanian tosoḅur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur dereh mitimalkəkət.

Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.

²⁶ “Gamit, mətḅeum məs nəvanuan p̄isi ləḅisal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgərəs gail.”

Geləmas bun aenemi sam̄ gail

(Mat 5.38-48, 7.12a)

²⁷ AYesu eḅusan am ike, “Samtimaianan. Nukel mai gamit məttosəsəloŋ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito, ²⁸ us aGot hən ḅigol navoian van hən alat lotosor mədas gamito, sor tuḅ məs alat lotogol tosa hən gamito. ²⁹ Avan ideh ḅivəs nətarhoñ, gipair hən nətarhoñ togon van həni. Avan ideh ḅilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ həni ke tilav nəhai susun sam̄ am.

* **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

³⁰ Geviol mai galit þisi læbeus gaiug hæn natideh, ale avan ideh þilav natideh sam̃, sageusi ke tilav tælmam hæni. ³¹ Naðide mættolæŋoni ke nævanuan gail ligole van hæn gamito, mitigol naðide enan van hæn galito.

³² “Mætbelomas bun ŋai alat lotolomas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat næsaan am lolomas bun alat lotolomas bun galito.

³³ Mætþivoi ŋai hæn alat lotovoi hæn gamito, savi natideh. Bathut alat næsaan am lugol tomagenan.

³⁴ Mætþidam̃ hæn nævat ŋai mai alat mættonau ke læþisar gele, savi natideh. Alat næsaan am ludam̃ hæn nævat mai galit gabag, hæn læþisar gel nækabut þisi. ³⁵ Be ivoi ke gamit mætetile. Mætælomas bun aenemi samit gail, mitivoi hæn galito. Mitidam̃ hæn nævat mai galito, be samtitoŋ vir næ-sar-gele-an. Mætþimaienan, dereh aGot tilav nakonþurþuran totibau mai gamito ale mætegæm vi anatum aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hæn alat læsasipa vi tæban mai nævanuan næsaan gail. ³⁶ Nælomit timastan̄is nævanuan gail sum̄an aTæmamit len næmav nælon totan̄is galito.”

*Gikel nakitinan husur nævanuan þisi
(Mat 7.1-5)*

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nævanuan tile isa ale aGot asike ike mætusa. Samtisað səhoti ke nævanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isað səhoti ke gamit mitimaspanis. Mæteruþat næsaan nævanuan togole hæn gamito, imagenan dereh aGot teruþat næsaan samito. ³⁸ Mæteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai

dereh teviol hən tisoḅur mai gamito, teirir həni, tepul səsəhov variviriv. Bathut mətḅeviol habat o mətḅeviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eḅusan am, iḅol maiegai ke: “Ametḅesw eləboi ḅesəhar ametḅesw togon a? Aoa, gəlar ḅisi dereh aripal suluḅi, ariteh len naḅur. ⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai ḅusan san, be avan ideh toləboi səhot ḅis naḅusanan sihai ḅusan san, dereh tesuḅan gai.

⁴¹ “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan aḅam̃, be gəsənu nau nabiltitarhai len namətaḅm̃? ⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətaḅm̃,’ nəḅoḅ gotokad nətarhai gəsarisi len namətaḅm̃? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətaḅm̃ bai. Gəḅigole ḅinoḅ nakətaan sam̃ dereh timasil tinor hən gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aḅam̃.

Nəhai mai naḅite
(*Mat 7.16-20, 12.33-35*)

⁴³ “Nəhai tovoi səḅan hən naḅit tosa. Nəhai tosa səḅan hən naḅit tovoi. ⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəḅoḅ gotoris naḅite. Nəvanuan gail ləsavərus naḅit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.‡ ⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

‡ **6:44:** Nəhau enan ehun naḅulgəgau.

*Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)*

⁴⁶ “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətəsgol nəsa notokele. Imabe? ⁴⁷ Nəvanuan p̄isi lotogəm hən ginau, lotosəsəloŋ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke: ⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriŋ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboŋ nilev togəmai, nawisel tovi məhat, iṽas naim be sakur həni husur eum həni idaŋ habat. ⁴⁹ Be avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw ale sagole, esum̄ian avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen toḅuer. Nəboŋ nawisel tolev, toṽas naim enan, vəha-sua ŋai erus, iteh vəmasirsir.”

7

*Nadəlomian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)*

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ibar naut a Kapernaum. ² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma ḅeməsol. ³ Nasenturion esəsəloŋ hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a m̄o hən naJu gail van həni hən ləḅeusi ke, tegəm hən ḅigol naslev san timaur. ⁴ Nəboŋ lotogəm hən aYesu, loŋiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəḅigol nategai m̄osi, ⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nəḅonḅonan sinamito.”

⁶ Na aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən ḅibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləḅikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəḅebis lohoim

sagw. ⁷ Imaienan nunau ginaw ke, nəsānor kasi hən nəbēbubur mai gaiug. Avil gəḃikele ke naslev sagw ḃimaur, dereh timaur. ⁸ Nəkəmaienan husur ginaw nutoh pipihabəlan alat lotoil a m̃o hən ginaw, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nəḃikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəḃikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəḃikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹ Nəboḃ aYesu tosəsəloḃ hənī, ipaḃ lan. Ipair van hən naluvoh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəsəsəḃ nadəlomian todaḃ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusəḃi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatum ulumān sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltiluvoh lutah maii.

¹² Nəboḃ aYesu toyar pəpadaḃ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naulumān sua tomat vivile, tovi aḃisusua sinan. Lupatilen nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltiluvoh a Nain luyar mai alitenan. ¹³ Nəboḃ Nasuḃ toris alitenan, nəlon itaḃisi ale ike, “Sagitaḃ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!” ¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol hənī mai anan.

¹⁶ Galit p̃isi lomətahw, lumaḃmaḃ ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən ḃevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

17 Na-kel-uri-an egai husur aYesu ipernan naut p̄isi a Jutea mai naut p̄isi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais

(Mat 11.2-19)

18 Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen p̄isi mai. Ale ekis galit eru, ¹⁹ esəvat gəlaru van hən Nasuḅ hən arḅeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?”
²⁰ Nəboḅ artogəm həni, arousi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’”

²¹ Len nəboḅ enan ḅai aYesu igol nəvanuan isəḅur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametḅesw isəḅur. ²² Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloḅ həni: ametḅesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarinḅ ḅulḅulol gail losəsəloḅ mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloḅ hən na-kel-uri-an tovoi.* ²³ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

²⁴ Nəboḅ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etuḅat sor husur aJon mai naluḅoh ke, “Nəboḅ məttovi lan naut masmas toḅḅesw, mətuvan varis nəsa? Naḅiliol nəlan toḅuvi tokurkur a? Aoa! ²⁵ Beḅuer, mətuvan hən mətḅeris nəsa? Nauluḅan tosun nahurabat nəvat halit totibau a?

* **7:22:** Isa 35.5-6, 61.1 * **7:24:** Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis.

Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienān, lotokad nakontit p̄isi, galit losuh len nab̄iltiim sekiŋ gail!

²⁶ Bimaienan, m̄ətuvan h̄ən m̄ət̄beris n̄əsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal s̄əhor ahai kelkel ur.

²⁷ Atenan evi n̄əvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nes̄əvat ahai p̄ispisul sagw a m̄o h̄ən gaiug toutaut h̄ən nāp̄isal sam̄ m̄os gaiug.’*

²⁸ “Nukel mai gamit ke, s̄əkad avan ideh nap̄əhāut topasi, tos̄əhor aJon; Be len alat lototoh pipihab̄əlan aGot, galit ideh tovi ut k̄əmas iyalyal s̄əhor aJon.”

²⁹ (Galit isōbur mai galevis lotovi n̄əvanuan n̄ətaks aJon tobaptais h̄ən galit tia, n̄əboŋ lotos̄əseloŋ h̄ən aYesu, lukel l̄əboii ke, nāp̄isal siGot inor. ³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namiti-sau h̄ən nalo, aJon s̄əbaptais h̄ən galito, lom̄ətahun p̄is nāp̄isal siGot mai naləŋonian siGot m̄os galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋai lumabe? Noləboi n̄əb̄ike lohūm n̄əsa? ³² Losuŋian alahutai lotob̄ətah len n̄əmaket lotokai van h̄ən galit gabag ke, ‘Namtōuv nab̄uvimal m̄os gamito be m̄əts̄əsav; namtok̄əkai h̄ən n̄əb̄e n̄əmatan be m̄əts̄ətaŋ!’ ³³ Loḡəgel h̄ən n̄ənauan salit tabtab. Nok̄əmaienan husur n̄əboŋ aJon Baptais toḡəmai, s̄əhan nab̄əta, samun n̄əwain, be m̄ətuke, ‘Ikad nat̄əmat.’ ³⁴ Avil aNatun N̄əvanuan eḡəmai, ihan, emun, be m̄ətuke, ‘M̄əteris! Nauluŋian tohan t̄əm̄əhav, tomun vat̄ərog. Itah mai n̄əvanuan n̄ətaks mai n̄əvanuan n̄əsaan gail!’ ³⁵ Be alat lotohusur nāp̄isal siGot h̄ən namitisau h̄ən n̄əmauran tonor, n̄əmauran salito ēvusani ke nāp̄isal siGot ekitin.”

* 7:27: Mal 3.1

AYesu erubat nasaan sepəhaʋut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən bihan maii, ale aYesu eʋis lohoim san, ipat tarhəgarin hən bihan. ³⁷ Nəboŋ napəhaʋut nasaan sua len nabiltivile enan tosəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu. ³⁸ Eil pəpadaŋ hən nar-ien, itaŋ. Nəboŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esum̃ narien ale eʋir nəhai pəhas len narien gəlaru. ³⁹ NaFarisi tous aYesu hən bihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səʋon ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am naʋide san ke alitenan evi pəhaʋut nasaan.” ⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəbikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai pusan, kele.”

⁴¹ AYesu iʋol həni ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todaŋ həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50. ⁴² Gəlar p̃isi arsəkad nəvat hən arʋisar gele, ʋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaiengan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?”

⁴³ ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhaʋut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəboŋ notobis lohoim sam̃ gəsəlav nəwai hən nəbekəkəs nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun. ⁴⁵ Gəsasum̃ nətarhogw

† 7:41: Natenarius evi nəvat napurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboŋ no-
toḅis lohoim, alitegai sasib hən tosum̄ nariegw
gəlaru. ⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən nao-
liv hum naṽide sidato, wake gai eḅir nəhai pəhas
len nariegw gəlaru. ⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel
mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosoḅur lumaruḅat
tia, imaienan gai eləmas masuṽ hən ginau. Avil
nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruḅat, gai
eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai.”

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan sam̄
gail lumaruḅat.”

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai
galit gabag ke, “Ase gagai, toruḅat nəsaan gail tu
maiegai?”

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadələmian
sam̄ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam̄ gail. Givan,
natəmat tipat len nəloḿ.”

8

Latpəhaṽut lototah mai aYesu

¹ Nəboŋ tononŋ, aYesu iyar tur len navile gail
mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi
husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul
lotovi 12 lutah maii. ² Napəhaṽut galevis, aYesu
togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai
naməsahan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri
ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lo-
tomakuv dani tia; ³ aJoanna asoan aKusa toil a
m̄o hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna;
mai isoḅur am. Latpəhaṽut galenan, len nəsa
lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̄os aYesu
mai nəvanuan san gail.

*AYesu iḅol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)*

⁴ Nəboŋ naluṽoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luḅonḅon, ale ikel nəḅol ṽusan ke,
⁵ “Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naṽisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan ṽisi.
⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai eḅuer len naut enan.
⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luṽan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədariŋan hən ḅesəsəlon, tesəsəlon ṽau!”

*AYesu ikel nəḅol ṽusan ṽos nəsa?
(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)*

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəḅol ṽusan enan. ¹⁰ Ike, “AGot idanṽ hənı tia hən məṽḅeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəḅol ṽusan hən ke,
 “ ‘naut kəmas ləḅekəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;
 naut kəmas ləḅesəsəlon, səsəlon, ləsasəsəlon ləboi nəsa aGot togole.’* ”

*AYesu isor vəsvəsai nəḅol hən namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)*

* **8:10:** Isa 6.9-10

11 “Namilen nǎbol þusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot. 12 Alat lototeh len naþisal losuñan alat lotosəsəloŋ, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot þilav kuv galit dan nəsaan. 13 Alat lototeh len naut tobaŋ vat losuñan alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəloŋ həni, be nəharhət salit gail ləsakir sədaŋ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh. 14 Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losuñan alat lotosəsəloŋ be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləŋon-isa-an mai nahəhaʋuran, loruŋ gut gat galito gol ke ləsətov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito. 15 Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losuñan alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-dəŋ-þuri-an, luʋan hən naʋit nəmauran tovoi.

Namial tomial
(Mak 4.21-25)

16 “Avan ideh asike epigau namial hən þikabut gole len nabiliwai o susuani pipimel. Aoa, erinji a məhat hən þemial len narum hən alat lotovi lohoim ləberisi. 17 Imaienan, natit þisi tosusuah, dereh tevisi þarþar, natit þisi tokəkəkol, dereh aGot tesəŋav həni, tevəhoti. 18 Imaienan, mətəsəsəloŋ vahvatur nasoruan hən mətəbələboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol həni am maii, be avan ideh tomətahuhn þələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

*Anan aYesu mai aʋan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)*

¹⁹ Beti aʋan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbegəm pəpadaŋ həni husur naluʋoh. ²⁰ Imaienan napisulan sua egəm həni ke, “Aʋam̃ gail mai anam̃ saltoil vivile. Luke leris gaiug.” ²¹ Isor ʋari ke, “Alat lotosəsəlōŋ hən nasoruan siGot ale lotogol nəsa tokele, galito lovi anagw mai aʋagw gail.”

*AYesu igol nəlan todaŋ etəmat
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)*

²² Boŋ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nabiltiwai egai.” Nə lusah len naʋot, lugam van.

²³ Nəboŋ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan eʋuʋ idan len nəwai, naʋot epul, pəpadaŋ hən bəmun. ²⁴ Ale ahai susur gail lovəŋon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idan van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəmat. ²⁵ Eus galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len namətahwan salito lupan lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idan van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugol husur nəsa tokele.”

*Naulum̃an tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

²⁶ Beti lugam kotov nabiltiwai dan naut a Kalili ʋəbar naut silat a Kerasa. ²⁷ Nəboŋ aYesu tomarin ʋahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naʋurhuvat nəmatan gail. ²⁸⁻²⁹ ʋəha-sobsoʋur

tia nanunun nēmarginbut itah gati, naut kēmas lotobājis gati hēn natsen len narien mai navēlan ale lokēta kēkol hēni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobēbesw. Nēboŋ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hēn nanunun tosa ke timakuv dan naulumān. Ale ikai p̄rhado ke, “Gaiug savi hēn gēbemēdas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Nonjir gaiug, sagipanssem ginau mūd!” ³⁰ Ale aYesu eusi ke, “Nahēsañ ase?” Isor vari ke, “Luñoh,” husur nanunun nēmarginbut isobur lobis lan. ³¹ Ale loŋirŋiri ke satesəvat galit vi lan nabur nēpanisan sēkad nabutite.*

³² Ikad nabiltivēshēbuai lotosusu len navēhuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam hēn galito lēbēbis len nabuai gail. Idam hēni. ³³ Nēboŋ lotomakuv dan naulumān, lobis len nabuai gail, ale navēshēbuai lusarmar mariŋ len navēhuh, luteh len nēwai, lomun vemat.

³⁴ Nēboŋ alat lotokētkēta tēban nabuai gail lotoris nēsa tovisi, lugam mētahw van vakel uri len nabiltivile mai naut p̄isi todar visi. ³⁵ Ale nēvanuan gail logēm hēn lēberis nēsa tovisi. Nēboŋ lotobar aYesu, lusāb naulumān, nanunun nēmarginbut lotomakuv dani, tobētah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nēnauan san ivoi, ale lomētahw. ³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nēvanuan gail, navide hēn naulumān tomaur, natemat gail lotomakuv dani. ³⁷ Imagenan alat a Kerasa p̄isi lous aYesu hēn bivan dan galit husur lopul hēn namētahwan. Na aYesu isah len nabot hēn bēriŋ naut enan. ³⁸ Naulumān, nanunun nēmarginbut

* **8:31:** KelV 9.1-5

gail lotomakuv dani, eņiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, ³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsə aGot togole mōs gaiug.” Nə atenan ivan, iyar tur len naut p̄isi len nabiltivile enan, ikel ur natit p̄isi aYesu togole mōsi.

*Napəhaṽut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)*

⁴⁰ Nəboņ aYesu totəlmam vi Kalili, naluṽoh lohəhaṽur hən natəlmaman san huşur luyatvat viri. ⁴¹ Beti avan sua toil a mō hən naim nabonbonan, nahəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, eņiri ke tivahim maii. ⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədañ han tovi 12, be pəpadaņ timat.

Nəboņ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluṽoh lorihiti. ⁴³ Galit sua, napəhaṽut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas biḡol ħimaaur.* ⁴⁴ Iyar pəpadaņ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am. ⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit p̄isi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluṽoh lorihit gaiug.” ⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau huşur noləboii ke nədaņan ivan dan ginau.”† ⁴⁷ Nəboņ napəhaṽut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsə tobari mai nəsə tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian samñ igol ke gumaur. Givan, nəloñ tikad natəmat.”

* **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: eṽur ahai rerer gail hən ləbiḡol ħimaaur sobuer. † **8:46:** Nədaņan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaņan san ipat p̄itp̄itoṽ sal.

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a m̃o hən naim nabonbonan, ike, “Anatvaviñ imat ebun, sagemədas ahai pusan am.” ⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəloñ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədañ hən avan ideh bəbis lohoim maii, be idañ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai.

⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan pisi lutanə vaisis həni. Ris aYesu toke, “Samtitanə, gai səmat, ipatmari ŋai.” ⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia.

⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!” ⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani.

⁵⁶ Anan mai atəman arumanəmanə avil aYesu ikel idanə mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail (Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokis bonbon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-m̃o-an mai nədaŋan hən ləbehut natəmat pisi mai hən ləbigol alat lotoməsah ləbimaur.

² Ale esəvat galito hən ləbikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləbigol nəvanuan gail ləbimaur.

³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səseŋon, nəvat o nəhai susun gəgel.

⁴ Naim ideh mətbəbis lan, toh ei vəbar nəboŋ mətberinə navile enan. ⁵ Nəvanuan gail

læbēmətahun gamito, nəbōŋ mət̃berin̄ navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən b̄imasil ke aGot saħəhaʋur hən galito.”

⁶ Nəbōŋ tokəmaienan tonon̄ lovivile, luyar husur navile ʋisusua. Len naut p̄isi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

*AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)*

⁷ Len nəbōŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəlon̄ hən natgalenan lotovisi. Edədarnəb̄u lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan, ⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs. ⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəlon̄ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idon̄ nəp̄isal hən b̄ebubur mai aYesu.

*AYesu evəŋan naulun̄an tovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)*

¹⁰ Nəbōŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nəb̄iltivile Petsaita hən læb̄itoh ei səb̄olito, ¹¹ avil nəbōŋ naluʋoh lotosəsəlon̄ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaʋuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihəbələn aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən b̄imasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluʋoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən læb̄isaḏ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḏəb̄esw, ipat a tut.”

¹³ İkel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh

mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbēta erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namtbeŋur nəhanian mōs naluŋoh p̄isi a.”
¹⁴ (Husur ke ikad naulum̄an tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətah hən b̄ikad naulum̄an len natuhluŋoh ŋisusua bevi 50.”
¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit p̄isi lobətah.
¹⁶ AYesu ilav nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən b̄ike sipa, ale ebur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləbepəpəhuni mai nəvanuan gail.
¹⁷ Nəboŋ galit p̄isi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan (Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səbolito, aYesu isor tuŋ. Nəboŋ tosor tuŋ tonon eus galit ke, “Naluŋoh gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətas am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətas.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san (Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele,
²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail

* 9:17: 2Ki 4.42-44

hən nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ ħitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit p̄isi ke, “Avan ideh ħeləŋon ke ħevi ahai susur sagw, satigol nəsa ħeləŋoni be len nəboŋ p̄isi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau. ²⁴ Bathut avan ideh toke ħetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san ħimasig m̄os ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ²⁵ Avan ideh totəgau gat natit p̄isi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eħuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan? ²⁶ Avan ideh ħeməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboŋ ħegəm len nəyalalan san mai nəyalalan seTəman mai aŋel san gail. ²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natan pipihəlan aGot.”

*Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)*

²⁸ Nəmariboŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon mai aJemes, ale lovi məhat len navehuh hən ħisor mai aGot. ²⁹ Nəboŋ tosorsor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil. ³⁰ Vəha-sua ŋai naulum̄an eru, aMoses mai aElijah arovisi ³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu ħigole ħisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən ħeriŋ navile a pan. ³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta

* **9:24:** Len naut egai nəboŋ aYesu toke avan ideh toke ħetəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke ħetəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

ris namənas san mai naulumñan eru artoil maii.*
³³ Nəboŋ artosudəlañ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esañ, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw. ³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəloŋ husuri!”*

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonon, lusabi ke aYesu səbon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur

(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan naŋehuh, nabiltiluŋoh lobubur mai aYesu. ³⁸ Naulumñan sua len galit ikai ke, “Hai ŋusan, noŋir gaiug ke geris anatugw ulumñan husur nukad esua ŋai. ³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaŋpulpul habat. ⁴⁰ Noŋir ahai susur sañ gail hən ləbēhuti be lodədasi.” ⁴¹ AYesu ike, “Gamit mətəkəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkəbur masuŋ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anaturñ gəmai.”

⁴² Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol

* **9:32:** 2Pit 1.16-18 * **9:35:** Isa 42.1; Luk 3.22

təlmam həni mai atəman. ⁴³ Galit p̄isi luṣaṅ len nəyalyalan, nədaṅaṅ siGot.

*AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)*

Nəboṅ galit p̄isi lotoṣaṅ, lotosor husur natit p̄isi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁴ “Mətesəsəloṅ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.”† ⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədas ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbeusi həni.

*Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)*

⁴⁶ Ahai susur gail m̄au lotuḅat v̄itv̄ituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito. ⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban. ⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai sum̄an egai ḅitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəḅitah maii. Ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəḅitah maii, gai ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriṅ gai a pan, gai m̄au etibau len nabunusian siGot.” ⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsam̄, ale namtuke satigole husur səvi ginamit ideh.” ⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

† 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriṅ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

51 Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem. 52 Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a mō. Len nəyaran salito lōbis len navile sua a Samaria hən ləbeutaut viri; 53 be alat navile enan lomətahuni husur evi Jerusalem. 54 Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aJemes mai aJōn artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasub, guke namtekis nəhab len nəmav hən bīhan bun galito?”*

55 Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor, 56 ale lovi lan navile togon.

*Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)*

57 Nəboŋ lotoyar husur naŋisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehusur gaiug naut p̄isi gəbevi lan.” 58 Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad naḅur patəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən bīpat turuŋ lan, hən bīŋavŋav.” 59 Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehusur ginau!” Avil ike, “Nasub, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai.” 60 Ris aYesu tosor vari ke, “Gerin alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natoŋan pipihabəlan aGot.” 61 Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehusur gaiug, Nasub, be gidam̄ hən ginau nivahim hən nəbesudəlam̄ nəbathudud sagw bai.” 62 AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivant‡ be tokətkəta təlmam, gai sanor

* **9:54:** 2Ki 1.10, 12 ‡ **9:62:** Nəhai tivtivant silat a Jutea ikad namətəlai tokan a pan. Naḅuluk o natoŋki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən bīwol həni nəboŋ totiv nətan.

kasi hən natohan pipihabəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a mō hənı van hən navile mai naut p̄isi ke pəpadaŋ bevi lan. ² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isobur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san. ³ Mitivan! Nosəvat gamito məttoŋmān natuh-sipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.† ⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətbẽbubur mai galit metp̄isal. ⁵ Nəboŋ mətbẽbis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natə̃mat len nəlomito.’ ⁶ Bikad nəvanuan toləmas natə̃mat ei, natə̃mat məttokele tipat len nəlon; bẽbuer, dereh natə̃mat tetəlmam van hən gamito. ⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətəmun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad napurp̄uran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.* ⁸ Nəboŋ mətbevi lan navile ideh ale nəvanuan gail lə̃behəhəvur hən gamito, mitihan

* **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17

† **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat. * **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

nəsa ləb̃eutaut həni m̃os gamito. ⁹ Mitigol alat lotoməsah limaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ hən gamito.’ ¹⁰ Wake nəboŋ mərb̃evi lan navile ideh ale ləb̃emətahun gamito, mətevi lan nametp̃isal han gail ale mitike, ¹¹ ‘Namrudardar hən nəmašiy hən navile samito dan narienaməru, eṽusani ke aGot sahəhaṽur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ tia hən gamito.’* ¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot b̃epəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen b̃ibar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətəsun nahurabat toharharo,‡ lətabətah len nəmašiy mitihab.* ¹⁴ Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton. ¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ

* **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28 ‡ **10:13:** Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15

hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaʋur ale luke, “Nasub, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̄.” ¹⁸ Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil. ¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mət̄bipal gat nəmat mai naskopion§ gail mai hən mət̄besəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mət̄besənah lan. ²⁰ Imagenan samtehəhaʋur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa mət̄tokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaʋur hən tomaienən.” ²² AYesu isor tətəs ke, “ATəmagw ilav natit p̄isi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale

§ 10:19: Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriʋon totibau a m̄o hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi đevəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi đigol nəmatan.

səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNaturan ηai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən ðevəhot þarþar hən aTata mai galito hən læþeləboii.”

²³ Beti nəboŋ lototoh səbolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttorisi, lukab həni. ²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiŋ ta sutuai lotosəbur loləŋon ke lətaris nəsa məttorisi be ləsarisi, loləŋon ke lətasəsəlonə hən nəsa məttosəsəlonə həni, be ləsəsəlonə həni.”

Nəbol þusan husur auleSamaria tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai þusan, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?” ²⁶ AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len nalo? Goŋuruŋi ke ekəmabe?” ²⁷ Isor vari ke, “‘Geləmas bun Nasuð aGot sam̄ len nələm̄ kavkav, nanunum̄ kavkav, nədaŋan sam̄ kavkav mai nənauan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav’;* ale ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.’”* ²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”* ²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ηa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ hən ginau, ase lai?” ³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu ibol þusan ke, “Nəboŋ aulum̄an sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvənah gail lom̄ur van həni, lukolkol nahurabat

* **10:27:** Deu 6.5 * **10:27:** Lev 19.18 * **10:28:** Lev 18.5

san dani, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, ale loriṅi imat-
 matioṽ ei, luvan dani. ³¹ Ikade ke ahai tutumav
 sua ehuser naṽisal enan, be nəboṅ toris atenan,
 iyar tab tarhəṽisal dani. ³² Imagenan avan sua len
 nahəmar aLevi am ehuser naṽisal enan. Nəboṅ
 tobar atenan erisi be iyar tab tarhəṽisal dani.
³³ Avil len nəyaran seuleSamaria sua, ibar naut
 atenan topat lan. Nəboṅ torisi, nəlon itaṅjisi. ³⁴ Na
 ivan həni, eḅir naoil mai nəwain len nəmanuṅ san
 gail ale ilot gol gail. Eriṅ atenan len natoṅki san,
 səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei.
³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat
 enan mai nauluṁan hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban
 vir natəlmaman sagw ale dereh nəṽur nəkabut ideh
 san.’ ” ³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan saṁ,
 len alat lototor, ase itoh pəpadaṅ hən nauluṁan,
 nəvanuan vənṽnah gail lotomədasi?” ³⁷ Nauluṁan
 namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa,
 tovoi həni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timage-
 nan.”

Alarmiṽan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua,
 apəhaṽut sua, nahəsan aMarta totohtoh lan. Gai
 ike aYesu titoh lohoim san. ³⁹ Ale aṽan, nahəsan
 aMeri ebətah bathurien Nasuḅ, esəsəloṅ hən naso-
 ran san. ⁴⁰ Be aMarta inau masuṽ hən naliliuman
 san, ṅa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, gum-
 abe? Aṽagw ebətah kəmas be ginau səḅogw, noum
 p̄is nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.” ⁴¹ Avil
 Nasuḅ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuṽ
 hən natit tosoḅur togol nəloṁ totuhatuḅ həni; ⁴² be
 gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale
 asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuŵ-an siNasub̄ (*Mat 6.9-13, 7.7-11*)

¹ Boŋ sua aYesu isor tuŵ len naut sua. Nəboŋ togole tonoŋ, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasub̄, ŵusan ginamit hən nəvide hən na-sor-tuŵ-an suŋan aJon toŵusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboŋ mət̄bisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:

“ ‘ATəmanamito,
nahəsam̄ tiyalyal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan p̄isi ləb̄itoh pipihabəlaṃ.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboŋ
ŵisusua.

⁴ Gerub̄at nəsaan sinamito,
suŋan namttorub̄at
nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidam̄ hən natideh
hən b̄italtal ke namtigol nəsaan.’ ”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tub̄loh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam̄ hən nabəta titor mai ginau,

⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eḅuer hən nəb̄ilav maii.’

⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiṽ tia, ale anatugw gail namtupat tia. Nodədas hən nəb̄ile məhat viol hən natideh mai gaiug.’ ⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləŋoni husur eus tabtab həni.

⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav m̄os gamito. ¹⁰ Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav m̄osi. ¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum̄ həus naieh, gilav nəmat maii a? ¹² O anatum̄ həus nədavurhuman, gilav naskopion maii a? ¹³ Naut kəmas mət̄tosa, gamit mət̄oləboi mət̄bilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gai!”

*AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)*

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat tobutbut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonoŋ, naulum̄an tobutbut a m̄o isor, ale naluṽoh luŋaŋ lan. ¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abiltitəmat setəmat gail!” ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkabaŋ, dereh timasirsir, teḅəbesw. Mai nahəmar tobalkabaŋ, dereh asike evi bathudud am. ¹⁸ ASetan təbal mai natəmat san gail, dereh temədas nədaŋan san, nənauan enan imelmel masuṽ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul. ¹⁹ Ginau nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur

* **11:15-16:** Peelsepul evi nahəsən aSetan sua toil a m̄o hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

samit gail lohut galit len nēdaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loŋusani ke mēttoŋsab. ²⁰ Be nēbehut natēmat gail len nēdaŋan siGot, imagenan, natohan pipihabēlan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esumān naulumān todaŋ tokad natit hēn nēbālan, tokēta kēkol hēn naim san, ale natit p̄isi san losuh ivoi. ²² Avil nēboŋ avan sua todaŋ sēhori tobal maii, ibal sēhori, beti ikol nametēlai nēbālan san dan niben, ilav kuv natit hēn nēbālan gai todaŋ lan, ale epēpehun natit p̄isi san. ²³ Avan ideh satoh len nētarhēt sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasēsēgov mai ginau len nēmatuan, gai igol imaŋip̄iriah; asike bēsēhar nēvanuan gail van hēn aGot, esēhar nēvanuan gail van vēsab.”

*Natēlmaman hēn nanunun nēmargobut
(Mat 12.43-45)*

²⁴ AYesu isor tētas am ke, “Datusor husur nahutian hēn natēmat gail. Ale, nēboŋ nanunun nēmargobut tovan dan nēvanuan ideh, nanunun nēmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hēn bisab naut ideh hēn biŋavŋav lan, be idon sobuer hēni. Beti natēmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netēlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ ²⁵ Nēboŋ tobar nēvanuan gai tovan dani, nēvanuan enan ehum naim tobbēsaw, lotosir vahvahari, tuan tēlmam hēn natit p̄isi tonor. ²⁶ Beti ivan vasēhar nanunun tomēlevru lotosa masuŋ am sēhor gai, ale nēboŋ lotobis len nēvanuan, lutoh tin ei. Na nēvanuan enan, nēmauran san isa habat am sēhor ta mō.”

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhaʔut sua len naluʔoh ikai van həni ke, “Anamŋ, napəhaʔut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!” ²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel
(*Mat 12.38-42; Mak 8.12*)

²⁹ Nəboŋ naluʔoh pəpadaŋ hən aYesu lotosəbur am, ike, “Naur ta daməŋai lusa masuʔ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai. ³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah eʔusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa bəvisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teʔusan naur ta daməŋai ke aGot tosəvati.* ³¹ Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsəloŋ hən namiti-sau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.* ³² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

* **11:30:** Jna 3.3-5 * **11:31:** 1Ki 10.1-10 * **11:32:** Jna 3.5, 8, 10

Namñial hən niben nəvanuan
(*Mat 5.15, 6.22-23*)

³³ “Avan ideh, nəboŋ topigau namñial, sasusuani o sariŋi pipibiliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotobis lohoim ləberis namñial hən. ³⁴ Namətañ ehum namñial tolav namñial mai nibemñ. Nəboŋ namətañ tovoi, nibemñ kavkav epul hən namñial. Be nəboŋ toməsah, nibemñ epul hən nəmargobut. ³⁵ Gigole ke namñial len nələmñ savi margobut. ³⁶ Bimaienan, nibemñ kavkav bəpul hən namñial, səkad nahudhubemñ tomotmot, dereh tepul hən namñial hum namñial nəboŋ tomñias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail
(*Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47*)

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən bihan maii, ale aYesu ebiş lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.† ³⁸ Avil naFarisi esəhoŋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan. ³⁹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gamit naFarisi gail mñau, mətəkəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətəpul hən na-ləŋon-masuḅ-hən-natite-an, mai nəsaan. ⁴⁰ Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am. ⁴¹ Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotomñdol, imagenan natit pişii tiveveu len gamito.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətəviol mai aGot hən esua len toşəŋavur hən namint, narue mai natuhluhai‡

† **11:37:** Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitol ale luhan. Lohusur naḅide silat a Rom. ‡ **11:42:** Namint, narue mai natuhluhai lovi nalukai lotoriŋi len nəhanian hən nabus han bivoi am.

gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nələomit tibonjon hən naviolan len tosəŋavur.* ⁴³ Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoləŋon buni ke mətobətah a mō len naim nabonbonan, mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. ⁴⁴ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətosuŋan naḅur nəmatan səkad naḅurhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit toḅo butite.”§

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəbon gotokəmaienan gusor viles ginamit am bolai.” ⁴⁶ AYesu isor vari ke, “Gamit məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur mətorin naməlasan len nəvanuan gail gol lodədas ləḅevusi, avil gamito mətsasusupah mai galito hən natideh sasua. ⁴⁷ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətəum hən naḅurhes topəhas mōs ahai kelkel ur gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito. ⁴⁸ Imagenan mətəgol iparpar ke məttodaŋ hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətəum hən naḅurhes salit gail. ⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’ ⁵⁰ Husur enan aGot dereh terin nəmatan sihai kelkel ur pisi ta mō len

* **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito ləḅinḅinjal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16.

natuḅatan hən navile a pan len naur ta daməḅai.
⁵¹ Nəmatan salit etuḅat len nəda hiApel van vəbar
 nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tu-
 tumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito
 ke aGot tipansem naur ta daməḅai sil nəmatan
 galen p̄isi.*

⁵² “Gamit məttokad namitisau hən nalo,
 nəmauran samit tisa vəsa batbat! Husur mətokəköl
 gat naḅisal hən nəvanuan gail ləḅetətan hən aGot.
 Gamito mətsaləboi aGot, ale mətomədas alat
 lotoləḅon ke leləboii.”

⁵³ Nəboḅ aYesu toriḅ naut enan, naFarisi gail
 mai ahai pusan gail hən nalo lupair dani, lotuḅat
 hən ləḅisor tasi vəsa, ale lotuḅat hən ləḅeusi nau-
 sian todaḅ gail. ⁵⁴ Lusor utaut hən ləḅitah gati,
 luke ligol tekəkös len nasoruan san.

12

Sagesum̄an naFarisi gail *(Mat 10.26-27)*

¹ Nəboḅ naluḅoh lotogəm ḅonḅon, lusəḅur
 masuḅ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etuḅat
 hən ḅisor mai ahai susur san gail bai, ike,
 “Mətelələgau! NaFarisi gail lohüm nayis,
 naḅusanan salito iperḅan nəvanuan p̄isi be gailit
 gabag ləsagol nəsa lotokele. ² Natit p̄isi nəvanuan
 gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit
 p̄isi lotosusuani, dereh tevəhoti. ³ Imaienan,
 nəsa məttokele len nəmargobut, dereh tegəm len
 nam̄ial, ale nəsa məttosor lahlah həni lohoim,
 dereh tevivile, nəvanuan p̄isi lesəsəloḅ həni.

* **11:51:** Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

Mətemətahw len aGot ɲai
(Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimat. Nəboŋ lotogole tonon lodədas ləbigol natideh am. ⁵ Avil dereh neŋusan gamito hən ase m̄au mət̄bēmətahw lan: Mətemətahw len atenan togol nibemit bimat mai tokad nədaŋan hən b̄ibar hən gamito vi lan nəhab nəmatan. Nokitin, mətēmətahw lan! ⁶ Mətoləboi mət̄bēŋur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonboŋ hən ideh. ⁷ AGot eɸuruŋ gat nasivur ŋisusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənauan siGot mətəsəhor masuŋ hən nəsparo tosoɸur.

Sageməmau hən aYesu
(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail. ⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.* ¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruɸat dani. Avil nəvanuan tosor mədəs aNunun aGot, aGot asike eruɸat nəsaan enan dani. ¹¹ “Nəboŋ ləbesəhar gamito a m̄o hən nəb̄onb̄onan o alat lotoil a m̄o o nəvanuan totibau gail, samtinau masuŋ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa, ¹² bathut len nəboŋ enan ɲai

* **12:6:** Nəsparo evi natuhman naməsav. * **12:9:** 2Tim 2.12

aNunun aGot dereh teŵusan gamito hən nəsə m̄au mət̄bikele.”

Amelmel sua topul hən natit p̄isi

¹³ Beti sua len naluŵoh ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kel mai aŵagw ke tepəpehun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.” ¹⁴ Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisəb̄ səhot nəsa b̄inor hən gaməru? Səpat len ginau.” ¹⁵ Beti ikel mai naluŵoh ke, “Mətələləgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke naləjon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoḅur tokade.”

¹⁶ Eḅusan, iḅol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuŵ hən nəhanian, ¹⁷ ale gai səḅon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəḅetuan nəhanian hagw ḅesuh lan.’ ¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləḅetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit p̄isi sagw gail lan. ¹⁹ Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoḅur ləḅesuh tebəlav, nasihau tisoḅur. Giŋavŋav ŋail Han, mun vahəhaŵur.”’ ²⁰ Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran sam̄! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni m̄os gaiug?’

²¹ “Dereh timaienan hən avan ideh toсах tuan natite m̄os gai gabag, be səkad nəsa aGot toləjoni.”

*Sa-nauan sam̄ tetuhatih
(Mat 6.25-34)*

22 Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mət̃bihani; samtinau masũ hən nibemito mai nəsa mət̃besuni. 23 Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail. 24 Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuān nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masũ hən nəman gail! 25 Mət̃oləboi mət̃bigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masũ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan! 26 Mət̃bedədas mət̃bigol natit tokəkereh maienan, imab mət̃unau tuhatuh hən natit p̃isi am? 27 Mitinau napusi-hai mai nãide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.* 28 AGot bigol napusi-hai naliol bəpəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, ticol nahurabat gail len gamit tabtab. Werek! Nadəlomian samit ekəkereh! 29 Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mət̃bihani mai nəsa mət̃bemuni, samtinau tuhatuh həni! 30 Samtehum nalũvoh hən namet̃bos len navile a pan lotoumum m̃os natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mət̃umaur len natgalenan. 31 Avil mət̃eləŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipihabəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

*Samteriŋ nəlomito len nəvat
(Mat 6.19-21)*

† 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7

32 “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəpsip. ATəmamito ehəhəvur hən ðeviol hən natohan pipihəbələn mai gamito. 33-34 Mətbələŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttoum hən nəpaus mōs gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebuer, nəvanuan vənvənah asike evənohi, nəbarmom asike emədasi.‡ Bathut ke, naut nakontit sam̄ gail lotopat lan, dereh nəlōm̄ tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəp̄ur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsal gail.”

Utaut tabtab

35 AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nam̄ial samit tipaŋ tabtab. 36 Mətesuŋan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito ðetəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboŋ ðetəlmam, ðideldel, vəhasua ŋai lesəŋav hən nabopita mōs gai. 37 Navoian tipat len slev gail nəboŋ amasta ðetəlmam, ðeris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tēpəpəhun nəhanian van hən galito. 38 Navoian tivan hən naslev gail ləbeutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas ðegəm tubloh len mariug o nəboŋ nəman ðəkəkəraiko.” 39 Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim. 40 Gamit am, mitimasutaut,

‡ 12:33-34: Len naut susus nəbarmom ikat tətər nahurabat gail.

husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi
(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, nəḅol ƣusan enan, gukele mai ginamit ƣai o mai nəvanuan ƣisi am?”
⁴² Nasuḅ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-mo-an amasta san toriƣi ke teil a mo hən nəvanuan nauman ƣisi, toke tepəpehun nəhanian halito len namityal nəhanan? ⁴³ Amasta ɓivahim, ɓisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaṽur habat. ⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən ɓekətkəta təban natit ƣisi san. ⁴⁵ Avil naslev en ɓikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən ɓegəmai,’ ale ɓetubət ṽas alalumən mai alatpəhaṽut nauman, ɓihan, ɓemun vatərog, gai timabe? ⁴⁶ Amasta san dereh tetəlmam len nəmariboƣ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riƣi mai alat ləsəkad nədəlomian. ⁴⁷ Naslev toləboi naləƣonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiṽas masuṽ həni. ⁴⁸ Be naslev saləboi naləƣonian simasta san ale sagol nəsa toləƣoni, dereh amasta tiṽasi be savi vəha-səbsoḅur. Avan ideh aGot tolav tosoḅur maii, aGot ike tilav təlmam hən tisoḅur. Mai avan ideh aGot toriƣi tosoḅur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisoḅur am təban.

AYesu igol nəvanuan lopəpehw
(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəḅepəƣas navile a paƣ; noləƣon buni ke tatubət paƣ ma tia. ⁵⁰ Ikad

nəbaptaisan[§] hən nəb̃ibaptais lan; ale noləjon isa masuṽ vir nanoŋan han. ⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəb̃ilav natəmat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan. ⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləb̃epəpəhw dan galit gabag, eru aribal mai itor, itor libal mai eru. ⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhw, atəman tibal mai anatun ulum̃an, anatun ulum̃an tibal mai atəman; anan tibal mai anatvavin, anatvavin tibal mai anan; avilah tibal mai avuŋon pəhaṽut, avuŋon pəhaṽut tibal mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tətəs mai naluṽoh ke, “Nəboŋ məttoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. ⁵⁵ Mai nəboŋ nəlan toṽuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. ⁵⁶ Vanuan nagəgərasan gail! Mətəkəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədas mətbekəta ləboi nəsa to-
visi gagai?††

Gol natəmat mai aenemi sam̃ gail
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mətodədas mətb̃eləboi nəsa tonor?
⁵⁸ Nəboŋ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len nap̃isal len nəyaran sam̃əru gehisi ke mirikad natəmat tətəs. Asike gəb̃igole, dereh teliv

§ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləjon-isa-vəsa-an mai nəmatan san bimasvilan. * 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuṽ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail.

gargar gaiug vi lan nē matsistret, ale nē matsistret teriŋ gaiug len navē lan nalipah, ale nalipah tibar hēn gaiug len naim bēbanis. ⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vēbar gēbēvur p̄is nēvat hēn nēpain nē matsistret toriŋi. Len navide tomaienān, gimasgol natēmat mai aGot tutut, hēn asike gēbipanis.”

13

Gipair dan nēsaan, sagisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nēboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, bōn hēn nēda halito mai nēda hēn naviolan lototutumav hēni. ² AYesu isor var galit ke, “Mētunau ke alaten a Kalili lusa sēhor alat a Kalili p̄isi husur nēmatan salit isa maienan? ³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mētbipair dan nēsaan samito, dereh mitimat hum galito. ⁴ Mētunau alat lotovi 18 lotomat nēboŋ naim tosahsah vi mēhat a Siloam toteh len galito? Mētunau ke lusa sēhor galit p̄isi am lotosuh a Jerusalem a? ⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mētbipair dan nēsaan samito, gamit p̄isi dereh mitimat maienan.”

Nēhai nafik sēvan

⁶ Beti aYesu epusan, iβol ke, “Avan sua ikad nēhai nafik tovutani tia len nēhol nakrep san, ale ivan vēdas v̄ite lan sōbuer. ⁷ Ņa ikel mai naulumian tokētkēta tēban nēhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogēm das sōbuer hēn navit nafik len nēhai egai. Ta βuri! Itov kēmas, mabe?’ ⁸ Isor vari ke, ‘Nasub, riŋi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir

garu lan beti riŋ natibuluk lan. ⁹ Ale biŋvan len nasihau begəmai, ivoi; be asike biŋvan, ta buri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eḗusan len naim naḅonḅonan sua. ¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuṽ, gai edədas beil ḅinor.

¹² Nəboŋ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam̄.” ¹³ Ale eriŋ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ḡai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van. ¹⁴ Naulum̄ian toil a m̄o len naim naḅonḅonan, nəlon ipaŋpaŋ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluṽoh ke, “Ikad nəmariboŋ nau-man toməlevtes. Nə mətegəm hən məḅbimaur len nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!”*

¹⁵ Ris Nasuḅ tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit ḗisi mətsəsah ruḅat naḅuluk o natoŋki len nəSappat ale mətsəsəhari vivile hən bəmun a? ¹⁶ Be napəhaṽut egai, tovi anatvavin aApraham, aSetan tobaŋis gati nasihau tovi 18, sanor hən ḅimakuv dan nəbaŋisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit ḗisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluṽoh kavkav lohəhaṽur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəḅol ḗusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihəbəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmabe? ¹⁹ Ehun

* **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14

namisurhumastat avan sua tobar hēni len nēhol san, ale itov, egēm etibau hun nēhai, ale nēman namēsav gail loum hēn nēhai ḡodḡod len nēpashēte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natoḡan pipihabēlan aGot ehun nēsa? ²¹ Ehun nayis, napēhaḡut sua tolavi, toḡbundasi len nēhad nēflaua totor* van vēbar nēflaua ḡisi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eḡusan ale iyar vi Jerusalem. ²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasuḡ, dereh nēvanuan levis ḡai limakuv dan nēpanismen siGot a? Sasōḡur a?” Ale ikel mai galit ke, ²⁴ “Hisi hēn mētḡebēisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisōḡur luke leḡis lan be lodēdasi. ²⁵ Nēboḡ amahean naim tole mēhat, ale tokēkol gat nabopita, dereh mēteil vivile. Mētetūḡat deldel len nabopita, mitike, ‘Nasuḡ, sēḡav hēn nabopita hēn ḡinamito.’ Ale ḡai tisor var gamit ke, ‘Nēsalēboi kas gamito. Naut samit a be?’ ²⁶ Beti mētetūḡat sor ke, ‘Namtuhan mai ḡaiug. ḡaiug goḡusan len naḡisal sinamit gail.’ ²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nēsalēboi kas gamito, gamit alat a be? Mētevi tut, gamit mētḡogolḡol nēsaan!’* ²⁸ Dereh gamit mititaḡ, mitidesdes batriḡoriḡ len nēboḡ mētḡberis aApraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur ḡisi len natoḡan pipihabēlan aGot be gamit sēḡomito, aGot tibar hēn gamito vivile. ²⁹ Nēvanuan gail dereh

* **13:21:** Nēhad nēflaua totor evi nēflaua tosōḡur. Len nasoruan ta Kris lokisi hēn nēsata totor. * **13:27:** Psa 6.8

legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut þisi ale lihan len nabiltihanan len natohan pipihabəlan aGot. ³⁰ Ale mæteris! Ikad nəvanuan kəmas ləbēgəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləbēgəm vi ut kəmas.”

AYesu mai aHerot
(*Mat 23.37-39*)

³¹ Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Gerin naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.” ³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməŋai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaur, ale hois ne-sib.’ ³³ Naut kəmas, len naþisal sagw nimasvan daməŋai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur þisi loləboi ləbimat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isobur tia nuke nihavhav hən alahutai sam̄ hun natopəhaʋut to-havhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni. ³⁵ Mæteris, naut a im samit eþəbesw.* Nukel mai gamit ke asike mætoris ginau am vir mətbike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsən Nasub aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

† **13:32:** Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naʋide hum nahit tosusuan gai.

* **13:35:** Jer 12.17, 22.5 * **13:35:** Psa 118.26; Luk 19.37-38

¹ Len nəSappat sua, nəboŋ aYesu tobiŋ lohoim sinəvanuan sua toil a mō hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani. ² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad naulumŋan narien mai navəlan gəlaru lototob. ³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan biŋol avan ideh bimaŋur len nəSappat a?” ⁴ Be naut ebut, ləsasor. Na aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. ⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh biŋkad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?” ⁶ Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboŋ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iŋol, epusan magegai ke: ⁸ “Nəboŋ avan ideh beus gaiug hən gəbėgəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan beus avan ideh totibau tosəhor gaiug, ⁹ dereh gai bėgəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilemŋ mai ate-gai.’ Ale dereh nahurumŋ tisa, gimasbətah vi tut. ¹⁰ Be nəboŋ avan ideh beus gaiug hən gəbėgəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma bėgəm sor mai gaiug hən biki, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəbėbətah bivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan piŋi lotohan mai gaiug, dereh getibau.* ¹¹ Husur avan ideh biŋpatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh biŋol gai gabag bevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

* **14:10:** Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bihan ke, “Nəboŋ gəbikad nəhanan tublial o ut mədau, sageus nabubur sam̄ gail, aṽam̄ gail, amaheam̄ gail o alat lotosuh pəpadaŋ lotopul hən natite. Gəb̄igole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̄ tegəm hən gaiug. ¹³ Be nəboŋ gəbeutaut hən nəhanan, us naməsal gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametbesw gail; ¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləb̄isar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləb̄ile məhat dan nəmatan.”

Nəb̄ol p̄usan hən nabiltihanan
(Mat 22.1-14)

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəlon həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh bihan len nabiltihanan topat len natoŋan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!” ¹⁶ AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isoḅur. ¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit p̄isi eutaut tia.’ ¹⁸ Be loŋit nəholito, logəraŋi maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaṽur nətan sua ale nimasvan hən nəḅerisi.’ ¹⁹ Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaṽur nabuluk tosəjavur lotoum ṽiruaru ale nimasvan hən nəḅeum risi lan gail.’ ²⁰ Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəḅegəmai.’ ²¹ Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipaŋpaŋ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltip̄isal mai nap̄isal gail len nabiltivile, ale səhar naməsal gail gəmai,

mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.’ ²² Sədareh naslev ike, ‘Nasub, nəsa gotokele, nugol pisi, be naut kəmas alaten lotosobur, nəhanian isobur ipat sal.’ ²³ Beti amahean naim isor vari ke, ‘Gevi lan naṗisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbegəm vi lan naim sagw hən bəpul. ²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’ ”

*Idaŋ hən nəvanuan bevi ahai susur siYesu
(Mat 10.37-38)*

²⁵ Nabiltiluṽoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike, ²⁶ “Avan ideh bəgəm hən ginau bələmas masuṽ hən ginau səhor nəbathudud san sunñan tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatun gail, aṽan mai aṽavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi bevi ahai susur sagw. ²⁷ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas bevi ahai susur sagw.† ²⁸ Husur gamit ideh bīke beum hən naim sahsah vi məhat; gai tebətah bai hən beṗuruŋ tuan nəvat hən bələboii ke ihau hən naim bīhav m̄au a? ²⁹ Asike bīmaienan, tehir nəpaudesen san be edədas beum pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotorisi, letuḅat sor vilesi, ke, ³⁰ ‘Geris atenan. Etuḅat um hən naim be edədas beum pisi.’ ³¹ O nakiŋ ta be ia gol nəbalan mai nakiŋ togon be sabətah hən bəbunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi bīḅal səhor togon tokad 20,000 togəm hən bīḅal maii m̄au a? ³² Binau ke edədas bīḅal səhori, esul avan sua san tosor mōsi

† **14:27:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bimat sil na-husur-aYesu-an.

mai nakiŋ togon nəboŋ totoh a tut sal, hən ʒeusi ke, ‘Nəbalan tinoŋ mabe?’ ³³ Imagenan, gamit ideh asike ʒeriŋ gaʒulan natit ʒisi san, gai edədas ʒevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig

(Mat 5.13; Mak 9.50)

³⁴ “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas ʒimasig hən ʒedube, tegəm vi tas tətəs am mabe? ³⁵ Nətas enan sanor hən ʒigol nətan ʒivoi, sanor hən ʒigol natibuluk len naut sogsog ʒivoi hən nətan, nəvanuan ʒisi lubar həni ʒai.‡ Avan ideh tokad nədariŋan hən ʒesəsəloŋ, tesəsəloŋ buni.”

15

Nasipsip tomasig

¹ Boŋ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən ləʒesəsəloŋ həni. ² Ale na-Farisi gail mai ahai ʒusan hən nalo loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Atenan ehəhaʒur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nəʒol ʒusan egai mai galito, ike, ⁴ “Gamit ideh ʒikad nasipsip tovi 100 ale esua ʒimasig, timabe? Dereh teriŋ lotovi 99 len nəmarireu ale tidoŋ tosua tomasig van vəsaʒi. ⁵ Nəboŋ tosaʒi tonon, eriŋi len nəbathuvəson, ikemkem. ⁶ Ale nəboŋ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaŋ, logəm ʒonʒon. Ike, ‘Mətehəhaʒur mai ginau husur nusəʒ nasipsip sagw tomasig!’ ⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nəmav dereh tikad nakemkeman təban

‡ 14:35: Len nəʒol egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut.

avan ideh topair dan nesaan van hən aGot bəsəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nəpairan dan nesaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Napəhaʔut ideh, bıkad nakoin lotovi silva* tosəḡavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau namıial, tesisir lohoim, ale doḡ vahvahuri van vəsabi. ⁹ Ale nəboḡ tosabi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaḡ, legəm bonbon. Ike, ‘Mətehəhaʔur mai ginau husur nusab nəvat sagw tomasig.’ ¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aḡel san gail lukemkem nəboḡ nəvanuan nesaan ideh topair dan nesaan san.”

Anatun ulumān tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, “Ikad naulumān sua tokad anatun ulumān eru. ¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite bevi esagw nəboḡ gəbimat, gilavi mai ginau gagai.’ Ale gai epəpehun natit p̄isi mai anatun gəlaru. ¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit p̄isi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nəmauran tosa. ¹⁴ Nəboḡ nəvat p̄isi san tohav, ikad nəboḡ nəhanian toḡuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuḡat par hanian. ¹⁵ Na ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan toḡəvati vi lan nəmarireu san gail hən beḡəḡan nabuai gail. ¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nəbilit naʔit nəhai toḡəḡan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii. ¹⁷ Nəboḡ nənauan san tovan

* **15:8:** Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi naḡurp̄uran hən nəmariboḡ tosua. Ehun natenarius.

vəmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isoḅur mai hudhuhanian tosuḅ, be gegai ginau numat hən nəmalkəkatan! ¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug, ¹⁹ sanor hən gəḅike anatumḅ hən ginau am. Gol ke nehum nəvanuan nauman samḅ ḅai.” ²⁰ Ale nəboḅ tole məhat tonoḅ, ivan hən atəman. Be nəboḅ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itaḅisi ale igam van həni, elugumḅ gati, esumḅ nətarhon.

²¹ “Beti anatun isor maii ke, ‘Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəḅike anatumḅ hən ginau am.’ ²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariḅ len nəḅarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru. ²³ Liv natuhḅuluk tokənoḅ gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhaḅur, ²⁴ husur anatugw egai imat tia be imaur tətasa am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotuḅat hən nahəhaḅuran.

²⁵ “Len nəboḅ enan ahai a mḅo itoh marireu. Nəboḅ togəḅ pəpadaḅ hən naim, esəsəloḅ hən nəwəlan hən navus beltəḅ mai nəsavəna, ²⁶ ḅa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im. ²⁷ Ale isor vari ke, ‘Aḅamḅ etəlmam, ale atəmamḅ etibun natuhḅuluk tokənoḅ husur aḅamḅ imaur, etəlmam.’ ²⁸ Ahai a mḅo, nəlon ipaḅpaḅ, emətahun ḅəḅis lohoim ale atəman evivile, isor ḅəḅḅəhi. ²⁹ Beti isor var atəman ke, ‘Geris! Len nasihau isoḅur noum samḅ, ale səkad nəboḅ ideḅ notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboḅ ideḅ gotolav natuhnani mai ginau

hən nēbīkad nahəhaṽuran mai nabubur sagw gail.
³⁰ Avil nēboŋ anatumĩ togəmai, aten boh tohan p̄is
 natit p̄isi sam̄ len alatpəhaṽut lotopur hən nibelito,
 gotibun natuhbuluk tokənoh m̄osi!’ ³¹ Beti isor
 malum̄lum̄ ke, ‘Anatugw, gaiug gutoh akis mai
 ginau, natit p̄isi sagw evi esam̄. ³² Datimasgol
 nahəhaṽuran, datimaskemkem bathut aṽam̄ enan
 imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’ ”

16

Nabiltivanuan hən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail
 ke, “Ikad naulum̄an sua topul hən natit isobur
 tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit
 p̄isi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-
 uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san
 gail. ² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan
 notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa goto-
 gole len nauman sam̄ hən natit p̄isi sagw, husur
 nauman enan sam̄ hən na-kətkəta-təban-an esib.’
³ Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke,
 ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan
 nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw
 isa hən nəbeŋir nəvanuan hən nəvat. ⁴ Ganan!
 Noləboi nəsa nəbigole hən ke, nəboŋ nəbesib hən
 nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi
 lohoim salito.’ ⁵ Imagenan, ekis nəvanuan ṽisusua
 lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Guk-
 abut simasta sagw evis?’ ⁶ Isor v̄ari ke, ‘Natram
 naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut
 sam̄ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’ ⁷ Beti eus togon
 am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor
 v̄ari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii

ke, ‘Lav nəkabut samñ gəmai, gitos 800.’ ⁸ Naut kəmas nabiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur elələgau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməñai hən navile a pan lukad namitisau hən navide silat lotosumñan galito be anatun namñial ləsəkad namitisau hən navide silat navile a pan.” ⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən bəsusupah mai nəvanuan gail hən ləbėgəm vi bubur samito. Na nəboñ nəvat bñhav, dereh aGot tikel nahəhaʋuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosoður, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosoður. ¹¹ Asike mət̃betəgau bñnor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot erin natit tosoður san len navələmito. ¹² Ale asike mət̃binor hən natit sinəvanuan tile, ase terin natit len navələmito hən bėvi samit gabag? ¹³ Naslev ideh edədas bėvi slev simasta toru len nəboñ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidan len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mət̃beum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nəboñ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lo-tosəsəloñ hən natgalenan, lusor viles aYesu. ¹⁵ Na ikel mai galit ke, “Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nəlomitto. Husur natideh nəvanuan gail lotodan

lan len nənauan salito, lotoləḡon masuṽ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

¹⁶ AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboḡ siJon. Husur nəboḡ siJon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, totaltal hən nəvanuan p̄isi hən ləbēbis lan.* ¹⁷ İdaḡ hən nəmav mai navile a pan arbeḡuer, be idaḡ səhori hən nəmaḡirhət natosian hən nalo ḡimasig.

¹⁸ “Naulum̄an ideh totiṽos hən asoan ale tolah mai napəhaṽut tile, atenan igol naitian toḡur kotov nəlahan.* Ale naulum̄an ideh tolah mai napəhaṽut asoan totiṽos həni tia, aulum̄an enan igol naitian toḡur kotov nəlahan.”

Nəḡol p̄usan husur naulum̄an tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, “İkad naulum̄an sua tokad natite tosun nahurabat toboḡboḡ tokab. Len nəboḡ p̄isi ikad nakontit tosoḡur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhaṽuran hən nəhanian tovoi ḡai. ²⁰ Len nametləkau san lorin̄ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus. ²¹ İke tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luḡol nəmanuḡ san gail.

²² “Nəboḡ tobar nəboḡ san, aməsəl imat ale aḡel gail lupati, rin̄i təban aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. ²³ Len nəhab

* **16:16:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, nəvanuan p̄isi lototaltal hən ləbēbis lan. * **16:18:** Exo 20.14

nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsa masuŭ, ekəta vi məhat ale eris aApraham mai aLasarus təban. ²⁴ Na ikai van həni ke, ‘Tata Apraham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən bətur nagelhəjarhuvəlan len nəwai, bimosmos hən bəriŋi len nameagw bəsusus. Nibegw epəŋas vəsa masuŭ len nəhab egai.’ ²⁵ Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit sam̄ gail tovoi gotokade len nəmauran sam̄, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa. ²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erin̄ nabiltiḅur toŋəjav toŋareh hən bəpəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləbivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbēgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.’ ²⁷ Na isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəbəsəvati van hən nəbathudud sagw, ²⁸ husur nukad aŋagw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləŋon-isa-an egai.’ ²⁹ Be aApraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsələŋ husuri.’ ³⁰ Ike, ‘Aoa Tata Apraham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan salito.’ ³¹ Beti aApraham ikel maii ke, ‘Asike ləbəsəsələŋ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləbedəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.’ ”

17

*Nəsaan, narubətian, nadəlomian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)*

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən læb̃igol bisa, læb̃iteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat. ² Atenan, b̃igol avan ideh b̃igol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubaṅis gat nabiltivat toṁormōri len naholoan ale bar həni len tas.* ³ Mətelələgau hən gamito. Avam̃ b̃igol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale b̃ipair dan nəsaan san, geruḅati dani. ⁴ B̃igol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmariboṅ tosua, ale b̃etəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ geruḅat nəsaan galen dani.”

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasuḅ ke, “Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!” ⁶ Na Nasuḅ ike, “Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaianan.

⁷ “Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboṅ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, gihan’? ⁸ Aoa, səmaianan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian m̃os ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunun b̃inoṅ. Ale nəboṅ gotogole b̃inoṅ goləboi gəb̃ihan, gəb̃emun.’ ⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa! ¹⁰ Imaianan hən gamit am. Nəboṅ məttogol natit p̃isi aGot tokel mai gamit

* **17:2:** Nabiltivat enan eməlas habat, natoṅki esulsul həni hən b̃ebul dasdas nawit hən b̃egəm vi flaua. † **17:6:** Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosoḅur, toharhar təlmam.

hən məṭbigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ɲai; namtugol nəsa aGot tokele ɲai.’ ”

Naulum̄an tosəɲavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboɲ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. ¹² Nəboɲ tobar navile sua, naulum̄an tosəɲavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut* ¹³ ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən gina-mito!” ¹⁴ Nəboɲ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia v̄usan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luveveu. ¹⁵ Galit sua, nəboɲ toris ke to maur, etəlmam van, eputsan nahəsən aGot habat. ¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria. ¹⁷ Beti aYesu ike, “Be savi tosəɲavur lotoveveu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be? ¹⁸ Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsən aGot, be ametḃos egai ɲai a?” ¹⁹ Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian sam̄ igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ɲais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boɲ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ɲais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan. ²¹ Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

* **17:12:** Lev 13.46 * **17:14:** Lev 14.1-32

22 Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ ɸegəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. 23 Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito. 24 Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesuñan nasəmoropun toñias nəmav kavkav. 25 Be a tahw hən natgalen ɸevisi, timasləŋon tisa hən natit ɸisobur ale naur ta daməŋai limasmətahuni. 26 Naɸide ləbikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naɸide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail. 27 Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludamñ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah toɸis len nəbiltiɸot totibau masuɸ lotokisi hən nəak. Beti nəbiltius eus, nilev egəm van, natit ɸisi imasig.‡ 28 Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loɸur natite, loɸur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail. 29 Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.** 30 Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan ɸevisi len nədaŋan san.” 31 AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh ɸitoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən ɸitariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən ɸipat natideh. 32 Mitinau gat asoan aLot.* 33 Avan ideh ɸigol risi ke ɸetəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh ɸidamñ həni ke ɸimasig,

‡ 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanyaŋ. Goləboi gəɸisabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu.

** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26

dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel bəsua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. ³⁵⁻³⁶ Napəhaʿut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ɲai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh leməlah gəm ɸon ei. Avan tokad namətan eləboi bərisi.”

18

Na-sor-tuʿ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹ Beti aYesu iɸol mai galit ke limassor tuʿ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuʿ-an, letəgau gati. ² Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas.

³ Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaʿut togəm akis həni hən ɸəɲiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw bəmədas ginau am.’

⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau. ⁵ Be husur ke nəbatunau enan toɲir batriɲriɲ hən ginau, nupetəmas həni! Dereh nigol tinor həni hən asike ɸəɲir akis hən ginau van nimat.’”

⁶ Beti Nasub ike, “Mətesəsəloɲ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele! ⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni

†† **17:35-36:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves 36 Naulumən eru areum ɸonɸon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

len nalennəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən bevi tarhət salito a? ⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan beğəmai, dereh tisaḅ nadəlomian len navile a pan o teḅuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəḅol pusan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, ¹⁰ “Naulumñan eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arḅisor tuṽ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks. ¹¹ NaFarisi eil, isor tuṽ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasumñan alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləḅiləv kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian toḅur kotov nəlahan, o sumñan ategai am tovi nəvanuan nətaks. ¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik pisi, noviol hən nahudhut tosua dan tosəjavur notokade.’ ¹³ Avil togon tosor tuṽ, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, ruḅat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’ ¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imaruḅat. Len nəhən aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh ḅipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən beriŋ navəlan len galito hən navoian beğəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi,

losivoh len galito. ¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidam̃ hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosum̃an galito. ¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ðehəhaʋur hən natohan pipihabəlan aGot hum natuhtətai, asike asike ebis lan.”

*Naulum̃an toil a m̃o topul hən natite
(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)*

¹⁸ Naulum̃an sua toil a m̃o eus aYesu ke, “Hai p̃usan gotovoi, nimabe hən nəbikad nəmauran vi sutuai?” ¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi— aGot səbən ŋai. ²⁰ Gaiug goləboi nakelean todaŋ gail lotoke: ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sageliblibon—len nakotan am sagelibon, putsan atəmañ mai anam̃ len nənauan sam̃.’”^{*} ²¹ Atenan ike, “Nəbon notovi tuhtətai vəbar daməŋai nugol natgalenan p̃isi.” ²² Nəbon aYesu tosəsəlon hən, ikel mai ke, “Natesual am gupar. Pur hən natit p̃isi gotokade ale pəpəhuni mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati m̃os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.” ²³ Avil nəbon atenan tosəsəlon hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit tosəbur.

²⁴ Nəbon aYesu tokəta van hən ike, “Idaŋ masuʋ hən alat lotopul hən natite ləbevi lan natohan pipihabəlan aGot. ²⁵ Mətələboii ke idaŋ habat hən

* **18:20:** Nəbon toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̃ o naləŋonian sam̃ ŋai.

* **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

nəkamel bēbis tur len nāburhunil səsod. Iday səhori am hən nəvanuan topul hən natite bēbis len natohan pipihabəlan aGot.”²⁶ Be alat lotosəsəlon hən natenan lousi ke, “Bimaienan, ase tebīs lan? Səkad avan ideh bīkad nəmauran vi sutuai.”²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nəvanuan todədas bīgole, aGot eləboi bīgole.”²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorij sinamit pisi tia hən namttohusur gaiug.”²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torij naim o asoan o aʋan gail o tata mai nana o anatun gail mōs natohan pipihabəlan aGot,³⁰ dereh tikad natgalen pisi ti-səbur tətəs am len nəboŋ eg ta daməŋai len navile a pan. Ale len nəboŋ bēgəmai len nəmav dereh tikad nəmauran vi sutuai.”

*AYesu ikel tasi am ke dereh timat
(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)*

³¹ AYesu esəhar tosəŋavur pisan toru san lutoh səbolito, ale ikel mai galit ke, “Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit pisi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh.³² Alatevis a Jerusalem leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, leʋulaii,³³ lebilas habat həni ale ligol timat. Be len nəmariboŋ titor dereh tile məhat tətəs.”³⁴ Ahai susur gail ləsaləboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsaləboi nəsa aYesu tosor husuri.

*Partimeus
(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)*

³⁵ Nəboŋ aYesu tovan pəpadaŋ hən naut a Jeriko, ametbəsəw sua ebətah gəgarhəpīsal, eŋir nəvanuan gail hən nəvat.³⁶ Nəboŋ tosəsəlon hən naluvoh

toʻtot eus ke nəsə tovisi enan. ³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.” ³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nəloṃ titanʒis ginau, gol tivoi hən ginau!” ³⁹ Ale alat lotoyar a mō losivoh lan hən bəmədau, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəloṃ titanʒis ginau, gol tivoi hən ginau!” ⁴⁰ Na aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm pəpadaŋ aYesu eusi ke, ⁴¹ “Guke nigol nəsə hən gaiug?” Ale ike, “Nasuḅ, nuke nekəta.” ⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadəlomian sam̄ igol gumaur.” ⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusr aYesu, isal suh nəyalalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotorisi, galit am ləputsan nahəsan aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan. ² Ikad aulum̄an sual ei nahəsan aSakias; gai eil a mō hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite. ³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toṗitol edədasi bathut ke naluʻoh lotoil kəkol hən gai. ⁴ Na igam vi mō ale epəlau len nəhai sikaṃor* hən b̄eris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei. ⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋai nimastoh len naim sam̄.” ⁶ Na imariŋ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat. ⁷ Nəvanuan p̄isi lotoris natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulum̄an nəsaa hən

† **18:38:** AYesu savi anatun matmat aTevit be ehusr nəpasusan siTevit. * **19:4:** Nəhai sikaṃor ehun nəbaŋ be goləboi gəb̄ihan nəvite.

bitoh maii.” ⁸ Avil aSakias ile mēhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasuḅ, len nahudhut toru hən natit ḡisi sagw, gagai ḡai nulav nahudhut tesua mai naməsai gail. Ale nēḅegəras avan ideh hən nēḅevənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!” ⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməḡai nē-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham. ¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən ḅidoḡ alat lotomasig, hən ḅilav kuv galit dan nəsaan.”

*Nəḅol ḡusan husur nəvat
(Mat 25.14-30)*

¹¹ Nəḅoḡ nəvanuan gail lotosəsəloḡ hən natgale-nan, aYesu iḅol ḡusan, husur egəm pəpadaḡ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natoḡan pipi-habəlan aGot ḅevisi ta bogai.† ¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumān sua len nəbathudud toil a mō len nəkantri san eutaut hən ḅevi lan nəkantri suai a tut hən aḅiltikiḡ ei ḅitabtabuh lan hən ḅetəlmam ḅegəm vi kiḡ hən naut san. ¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumān tosəḡavur gəmai, ilav namina‡ tosəḡavur mai galit ḡisusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.’ ¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləḅikel mai nabiltikiḡ ke, ‘Namtsaləḡon ategai hən ḅevi kiḡ sinamito.’ ¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiḡ ale nəḅoḡ totəlmam episul hən alatenan gai

† **19:11:** NaJu gail lunau ke aKrisḡo salito dereh tegəm vi kiḡ hən ḅilav namilen aTevit tovi kiḡ ta sutuai. Ale nəḅoḡ aYesu toḡəm pəpadaḡ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiḡ ale dereh gai teḡut alat a Rom dan naut a Israel. ‡ **19:13:** Namina evi nakoin silat a Krisḡo tovi nəvat hən nauman hən nahəḅati totor.

tolav nêvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nêvat lotosəhori len nêvat tolav mai galito. ¹⁶ Esua toil a n̄o egəm ike, ‘Nasub̄, namina sam̄ episan esəḡavur am.’ ¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaḡ len nate-nan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəḡavur.’ ¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasub̄ namina sam̄ episan erim am.’ ¹⁹ N̄a nakiḡ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’ ²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasub̄, namina sam̄ bogai, noruḡ gole len natuhtaol hən nəbesusuan buni. ²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduḡ ehəhaiḡ, gulav kuv nəsa gəsariḡi, gotətariḡ nəsa gəsəməbule.’ ²² Nakiḡ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomadhakele, nəvusan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudaḡ taltal, nəkadugw ehəhaiḡ, nulav kuv nəsa nəsariḡi mai notətariḡ nəsa nəsəməbule. ²³ Bimaienan, husur nəsa gəsariḡ nêvat sagw len nalulutar hən ke nəboḡ nototəlmam nətəlav nêvat enan mai naintəres han?’ ^{§ 24} Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəḡavur.’ ²⁵ Ris lotoke, ‘Nasub̄, gai ikad namina tosəḡavur tia!’ ²⁶ Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh toḡidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. ²⁷ Be galen p̄isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiḡ sal-ito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

§ 19:23: Naintəres evi nêvat, nêvat sam̄ topasi nəboḡ topat tobəlav len nalulutar.

*AYesu eḅis len naut a Jerusalem
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem. ²⁹ Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Nəvehuh Oliv, esəvat ahai susur eru, ³⁰ ike, “Mərevi lan navile ea topat a mō. Nəboŋ mərbəbis lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³¹ Avan ideh ḅeus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuḅ timaskade.’ ” ³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit pisi hun aYesu tokele. ³³ Nəboŋ artosah ruḅat natuhtonki enan, amahəan gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nəsa?” ³⁴ Ale arusor var galit ke, “Nasuḅ timaskade.” ³⁵ Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səŋaḅuti. ³⁶ Len nəvanan san, luḅolsan nahurabat salit gail metpisa. ³⁷ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut naḅisal tovi pan len Nəvehuh Oliv, naluḅoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaḅuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel pisi lotorisi tia. ³⁸ Lukai ke, “Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm len nahəsən Nasuḅ aGot!”*

Natəmat len nəmav
mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

³⁹ Be naFarisi galevis len naluḅoh lusor mai aYesu ke, “Hai pusan, kai tas ahai susur samḅ gail!”

* **19:38:** Psa 118.25-26

⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taβut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nəbilitivile enan, itaŋisi ⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəmət mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito. ⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsah vi məhat hən βipat kəkol hən nəbilitivile samito, lidar vis gamito hən ləbeil garu gol gamito. ⁴⁴ Ale ligol nəbilitivile timasirsir, gamit mai ana-tumit mitimainenan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh βepələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

*AYesu len naholəvat todar vis naim siGot
(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)*

⁴⁵ Beti aYesu eβis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuβat hut alat lotopur hən natit gail ei.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuṽ-an,’* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu eṽusan len nəboŋ ṽisi len naholəvat todar vis naim siGot. Abilitihai tutumav gail mai ahai ṽusan gail hən nalo mai alat lotoil a məo hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləβigol βimat. ⁴⁸ Be ləsəsəβ nəṽisal hən ləβigole, bathut nəvanuan ṽisi loləŋon buni ke lesəsələŋ həni.

* **19:46:** Isa 56.7 * **19:46:** Jer 7.11

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-mō-an
(*Mat 21.23-27; Mak 11.27-33*)

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toŋusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, logəm həni. ² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an egai mai gaiug?” ³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau, ⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?” ⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datbike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadəlomi?’ ⁶ Be datbike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan pisi letubun gidato, husur lodəlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.” ⁷ Na lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.” ⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-mō-an sise topat len ginau hən nəb̃igol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep
(*Mat 21.33-46; Mak 12.1-12*)

⁹ Beti etuḡat kel nəb̃ol pusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idaḡ həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav. ¹⁰ Len nəboŋ nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̃epəpehun nakrep galevis tovi esan. Avil luḡasi, losəvati van, səlav natideh. ¹¹ Na amahean nəhol esəvat naslev sual

* **20:9:** Isa 5.1

am, be gai am lugol maien həni, luṽasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh. ¹² Nə esəvat sual am tətəs ale luṽaḅuburi, lubar həni vivile. ¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulumān notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit ḅisa, ale ləḅigol ḅinor həni.’ ¹⁴ Be nəboṅ alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboṅ atəman ḅimat, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datḅikad nasug-sugur san ḅisi!’ ¹⁵ Nə lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito? ¹⁶ Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile.” Nəboṅ nəvanuan gail lotosəsəloṅ hən natenan, luke, “Natenan satimaien!” ¹⁷ Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “ḅimaien, namilen natosian egai topat len nəḅe sua ta sutuai nəsa?”

“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ḅai ḅeləboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor.”*

¹⁸ Nəvanuan ḅisi ləḅiteh len nəvat enan, dereh liməḅurḅur, mai avan ideh, nəvat ḅiteh lan, dereh tipat dole.”*

¹⁹ Beti ahai ḅusan gail hən nalo mai aḅiltihai tutumav gail ludas ḅisal hən ləḅitah gat aYesu len namityal enan ḅai bathut loləboi ke len nəḅol ḅusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

* **20:17:** Psa 118.22 * **20:18:** Isa 8.14-15

*Ʋur nətaks van hən aSisa
(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)*

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogərası ke lotokitin hən ləbisaḅ nəsaban len nasoran san hən ləberinji len navəlan mai nədanjan seuleRom tovi gavna. ²¹ Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotoḅusan tonor. Naṽide sam̄ eḅitoṽ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile, ale goḅusan hən naḅisal siGot len nakitinan. ²² Inor hən datḅeṽur nətaks van hən aSisa m̄au a?” ²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərası-an salito ale ikel mai galit ke, ²⁴ “Ʋusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupat lan?” Ale luke, “ASisa.” ²⁵ Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.” ²⁶ Ale lodədas ləbisaḅ nəsaban ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luḅan len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

*Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer),* logəm hən aYesu. Lousi ²⁸ ke, “Hai pusan, aMoses itos m̄os gidato ke, aulum̄an ideh, aṽan ḅimat be asoan ḅitoh mai anatum beḅuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən ḅikad anatum gail m̄os aṽan.* ²⁹ Ale boḅ sua ikad alat-miṽan lotoməlevru. Ahai a m̄o ilah mai aḅəhaṽut sua, be imat, anatum eḅuer. ³⁰ Aṽan tohusur ahai a m̄o ilah mai nəbatunau, ³¹ beti aṽan tohusuri am

* **20:24:** Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboḅ esua. * **20:27:** Uman 23.8 * **20:28:** Deu 25.5-6

imaienan. Alatmiŕan lotomælvru lumat maienan
 ƣisi, anatulit ebuer. ³² Namækot alitenan tu imat.
³³ Ale namtous gaiug ke, ƣimagenan, len na-
 le-məhat-an dan nəmatan, napəhaŕut enan dereh
 tevi asoan ase? Husur ke alatmiŕan lotomælvru
 ƣisi lulah maii.” ³⁴ Na aYesu ikel mai galit ke,
 “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludam̃ hən
 nəlahan. ³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən
 læbitoh vi sutuai, mai hən læbitoh len na-le-məhat-
 an dan nəmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike
 idam̃ hən læbilah. ³⁶ Ale lodədas læbimat am, husur
 losum̃an aŋel gail, lovi anatun aGot gail bathut
 togol lotole məhat dan nəmatan. ³⁷ Be len nəbolan
 husur nəhai topan,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat
 lotomat lule məhat dan nəmatan husur ekis Nasuḅ
 hən ‘aGot siApraham mai aGot seIsak mai aGot
 siJakop.’ ³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot
 silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit
 ƣisi lumaur.” ³⁹ Ahai ƣusan galevis hən nalo lusor
 vari ke, “Gokitin ahai ƣusan!” ⁴⁰ Beti avan ideh sail
 ƣuri hən ƣeusi hən nausian ideh am.

*AKristo anatun aTevit māu a?
 (Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)*

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke
 aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatun ulum̃an
 siTevit mabe? ⁴² Husur aTevit, gai ikele len
 nalobulat hən Nəbe gail ke:

“Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
 “Gebətah tarhət len nəmatu sagw,

⁴³ vir nəberiñ aenemi sam̃ gail pipit nariem̃
 gəlaru

* **20:37:** Exo 3.1-6

hən ləbēvi ut kəmas.”^{*}
 44 Imaienan aTevit bəkisi hən ‘aMasta,’ evi anatan mabe?”

*AYesu ikel pūli ke navivan isa
 (Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)*

⁴⁵ Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotosəsəlon, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁶ “Mətelələgau hən ahai p̄usan gail hən nalo. Loləmas hən ləbiyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləbīke, ‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nəbənbonan, mai loləmas hən ləbebətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁷ Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhaʔut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʔ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

21

*Naviolan sibatunau pəhaʔut
 (Mak 12.41-44)*

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eris alat lotokad natite nəboŋ lotorin naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot. ² Beti eris nəbatunau naməsəl sua torin natuhkoin eru artovi kopa. ³ Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsal eviol səhor galit p̄isi. ⁴ Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosobur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit p̄isi san hən bimaaur lan.”

* 20:43: Psa 110.1

*Nagilen nəboŋ ta tahw
(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)*

⁵ Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike, ⁶ “Natgalen məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləbēgəmai, asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon, dereh limasir-sir pisi.” ⁷ Nja lousi ke, “Hai pusan, natgalenan levisi ŋais? Ale dereh tikad nəsa bəvusan nəboŋ hən natgalenan ləbīsarpoh?” ⁸ Isor var galit ke, “Mətələləgau ke avan ideh sategəras gamito hən mətbisab, husur dereh tisobur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘Pəpadaŋ nəboŋ tegəmai!’ Samtehusur galito! ⁹ Nəboŋ mətbesəsəloŋ həni ke, ikad nabiltibalan gail mai nəbalan tomətahun alat lotoil a mō, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a mō, be nəboŋ ləbimadhavisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluvoŋ hən nəvanuan naut sua dereh tibal mai naluvoŋ hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. ¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nabiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit bəvisi, nəvanuan pisi ninelit bəpil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav. ¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh lith gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbonbonan mai naim nəbaŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw. ¹³ Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətbiikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau. ¹⁴ Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut

hən mət̃bisor gol gamit gabag. ¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas lə̃bisor var gamito o lə̃bisor tas gamito. ¹⁶ Atəmamit, anamit, aṽamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh leriŋ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh leriŋ gamit galevis len nəmatan. ¹⁷ Nəvanuan p̃isi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. ¹⁹ Len nə-daŋ-ḅuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(*Mat 24.15-21; Mak 13.14-19*)

²⁰ “Be nəboŋ mət̃beris naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh mət̃eləboii ke pəpadaŋ timasirsir. ²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ ṽehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu salebis lan. ²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit p̃isi natosian gail lotokele lə̃bisarpoh.* ²³ Nulolosa hən alat lə̃betian mai alat lə̃bevəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ḅiltiŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai. ²⁴ Nəbu nəḅalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri p̃isi. Ale nametḅos gail dereh lipal sar nəḅiltivile Jerusalem, il a m̃o həni van vəbar nəboŋ salit ḅesib.

* **21:22:** Hos 9.7

*Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)*

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai naməso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋəbu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduñ.
²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiŋonŋon len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa bəvisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekurkur. ²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan bəgəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*
²⁸ Nəboŋ natgalenan ləbetuβat visi, məteil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

*Nəbol pusan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)*

²⁹ Beti ikel nəbol pusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai pisi am. ³⁰ Nəboŋ lotodumoh, mətoləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud bəgəm pəpadaŋ. ³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan bəvisvisi, məteləboii ke natohan pipi-habəlan aGot satogəm pəpadaŋ. ³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoh. ³³ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaut!

* **21:25:** Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31
1.7

* **21:27:** Dan 7.13; KelV

³⁴ “M̄etel̄el̄ogau h̄en ke samtet̄erog, samtigol nāvide tosa len nat̄erogan mai samtinau masūv̄ h̄en n̄emaوران len navile a pan o n̄eboŋ enan dereh teḡem ale m̄etos̄ehōv̄ut lan hum m̄ettobat len n̄ehai tata. ³⁵ Husur dereh teḡemai len galit p̄isi lotosuh len navile a pan kavkav. ³⁶ M̄etehulahul tabtab, ale sor tūv̄ ke m̄etel̄eboi m̄et̄bigam yav dan natgalen p̄isi p̄epad̄aŋ h̄en b̄evisi, ale m̄et̄beil len n̄ehon aNatun N̄evanuan.”

³⁷ Na len nalenn̄əyal p̄isi aYesu ēp̄usan len nahol̄əvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Nāvehuh Oliv. ³⁸ Ale n̄evanuan p̄isi lulele dudulan som̄ilan h̄en l̄əbevi lan nahol̄əvat todar vis naim siGot h̄en l̄əbes̄əsəl̄oŋ h̄eni.

22

AJutas ēp̄ur h̄en aYesu

(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

¹ Len n̄eboŋ enan N̄ehanan h̄en Nab̄əta S̄ekad Nayis lan, lotokisi h̄en n̄əPasova, eḡem p̄epad̄aŋ.*

² Ab̄iltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail h̄en nalo luke lisāb̄ nāp̄isal ideh h̄en l̄əbigol aYesu b̄imat, be savi len n̄ehon n̄evanuan gail husur lom̄ətahw len galito.

³ Beti aSetan ēbis len aJutas lotokisi h̄en aIskar-iot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12. ⁴ Ale aJutas ivan h̄en ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o silat lotok̄ətk̄əta k̄əkol h̄en naim siGot h̄en b̄isor mai galit husur nāp̄isal ideh h̄en b̄eriŋ

* **22:1:** N̄ehanan h̄en Nab̄əta S̄ekad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi h̄en N̄əPasova, n̄eboŋ aGot togol ahai a m̄o gail p̄isi silat a Ijip lumat be s̄abar alat a Israel.

aYesu len navəlalito. ⁵ Lohəhaʋur masuʋ ale ludam̃ hən ləbilav nəvat nasilva maii. ⁶ Ale aJutas idam̃, beti idas ʋisal hən ʋerij aYesu len navəlalito nəboŋ naluʋoh ləsətah maii.

*NəPasova naməkot siYesu
(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)*

⁷ Beti nəmariboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. ⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən datʋihani.” ⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut həni a be?” ¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboŋ mərbəbis len nabiltivile, naulum̃an sua topat nabiliwai topul dereh tebubur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim tobis lan ¹¹ ale kel mai amahəan naim ke, ‘Ahai ʋusan eusi ke: “Narum̃ simetʋos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’ ¹² Atenan teʋusan gaməru hən nabiltirum̃ tokad natit ʋisi dattoləŋoni. Məreutaut ei.” ¹³ Na aruvan, arusaʋ natit ʋisi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

*Nəhanan naməkot siNasub
(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)*

¹⁴ Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən ʋihan. Ale ahai ʋispisul san gail luʋon maii. ¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbeləŋon ʋisa. ¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoan han len natohan pipihəbələn aGot.”

17 Nəboŋ tolav nabiliwai, tosipa həni, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpehuni mai gamit gabag. 18 Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot bəgəmai.”

19 Nəboŋ tolav nabəta, tosipa həni, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni m̄os gamito. Gol timaiegai hən mət̄binau gat tin hən ginau.”

20 Len naṽide toṗitoṽ, nəboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw bisel m̄os gamito len nəmatan sagw. 21 Be atenan bəriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.* 22 Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan sun̄an aGot toriŋ gati tia,* avil atenan bəriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”* 23 Beti lotuḅat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

24 Lotuḅat v̄itv̄ituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. 25 Na aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiŋ hən nametḅos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan salito; ale nametḅos gail lokis alat lotoil a m̄o hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’ 26 Be gamit samti-maianan. Ideh len gamito totibau masuṽ, gai

† 22:18: Len naut egai, natosian ike naṽit nəhau (tovi naṽit nakrep), be namilen nəwain. * 22:21: Psa 41.9 * 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * 22:22: Uman 1.18

timasgəm surmān ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mō, timasgəm surmān nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. ²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən bilav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito. ²⁸ Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas nəpīsal sagw today nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau. ²⁹ Surmān aTəmagw tolav na-il-a-mō-an len natohan pipihabəlan mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito. ³⁰ Dereh mitihan, mətemun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətəbətah len nabiltihai bətbətah gail hən mətəbepəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

*Ahai susur gail, nəmauran dereh tidarj len galito
(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)*

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisab gamito ke mətumabe, hum naulumān hən nəhol todardar hən nəhad mōs namisurhuwit biteh tur lan, be nəsogsog pisi han besuh. ³² Avil nusor tuv mōs gaiug tia hən ke, nadəlomian sam asike iteh. Ale nəboŋ gəbipair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidarj am.” ³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasub, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəbanjis mai nəmatan!” ³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulumān asike ekəkəraiko daməŋai vəbar gəbikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut tobuer, mətəmidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke,

“Ao.” ³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan b̄ikad n̄əpaus timaspati mai tipat n̄əhad s̄əsəḡon am. Ale asike b̄ikad n̄əbu n̄əbalan, timasḡur h̄ən nahurabat naut susus san h̄ən b̄eṽur b̄esua. ³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassar-poh len ginau ke, ‘Len n̄ənauan salit lorin̄i hum alat lotosa.’* Ale n̄əsa lototosi husur ginau egəm b̄ar n̄əsarpohan han ta bogai.” ³⁸ N̄a lukel maii ke, “Geris, Nasub̄, n̄əbu n̄əbalan toru!” Be gai ike, “Tinoḡ!”

Len Naṽehuh Oliv

(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Naṽehuh Oliv hum naṽide san. Ahai susur san gail lohusuri. ⁴⁰ N̄əboḡ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitisor tuṽ h̄ən asike m̄ətb̄iteh len n̄əsaan totaltal ke m̄ətehusuri.” ⁴¹ Ivan dan galito v̄əbar naut avan ideh b̄eləboi b̄etuṽ h̄ən n̄əvat lan, etəḡedur, ale isor tuṽ. ⁴² Ike, “Ita, b̄evi naləḡonian sam̄, lav kuv nab̄iliwai h̄ən na-ləḡon-isa-v̄əsa-an egai dan ginau. Avil n̄əsa gotoləḡoni tevisi, savi n̄əsa notoləḡoni.” ⁴³ Ale aḡel sua h̄ən n̄əməv evisi h̄əni ale igole idan.‡ ⁴⁴ Len n̄ənauan san mai n̄əlon totuhatur masuṽ, isor tuṽ habat van van napilal san etub̄ hun n̄əda toturtur len tan.

⁴⁵ N̄əboḡ tole m̄əhat dan na-sor-tuṽ-an, etəlmam van h̄ən ahai susur gail ale isaḡi ke lotopat, nibelit em̄əhav husur nalolosaan. ⁴⁶ N̄a ikel mai galit ke, “Imabe m̄ətupat? Mitile m̄əhat, sor tuṽ h̄ən asike m̄ətb̄iteh len n̄əsaan totaltal ke m̄ətehusuri!”

* **22:37:** Isa 53.12 ‡ **22:43:** Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluŋoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a mō. Egəm ben aYesu hən bəsurn nətərhon, ⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosurn nətərhogw hən gəberin ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsə bevisi, luke, “Nasub, namtibal mai galito hən naŋu nəbalan a?” ⁵⁰ Beti galit sua itai naslev sebiltihai tutumav, ta kotov nədarinjan nəmatu. ⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədarinjan, gole imaur. ⁵² Beti aYesu ikel mai abiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav naŋu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbətah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke tibal mai alat lotoil a mō? ⁵³ Len nəmariboŋ piŋi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədarjan hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim sebiltihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadaŋ. ⁵⁵ Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh bənbəŋ, aPita ebətah, tah mai galito. ⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalsalumean hən nəhab tomiasi. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai

am itah mai atenan!” ⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!” ⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!” ⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor səbi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.” ⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa go-tokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumian ekəkəraiko. ⁶¹ Nasuḅ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuḅ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumian bəkəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.” ⁶² Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuḅ.

*NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)*

⁶³ Alat lotokəkəta kəkol hən aYesu lotuḅat sor vilesi van, luḅasi, ḅasi, ḅasi van, ⁶⁴ lubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toḅas gaiug?” ⁶⁵ Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luḅonḅon. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, aḅiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len nəḅonḅonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito. ⁶⁷ Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəḅekəmaienan mai gamito, asike mətodəlom ginau, ⁶⁸ ale nəḅeus gamito, asike mətusor var ginau. ⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən bīkad nədaŋan.”*

* **22:69:** Psa 110.1

⁷⁰ Galit p̄isi lousi ke, “Gaiug m̄au, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit m̄etuke ginau boh.” ⁷¹ Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən b̄ikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səbodatō datosəsəlōŋ hənī len nabuŋon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate. ² Lotuḅat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusaḅ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len naḅisal tosa. Ikai tas na-ṽur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKris̄to, aGot totabtabuh lan tovi a kiŋ sua.” ³ Na aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.” ⁴ Beti aPilate ikel mai ab̄iltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusabi ke ategai səkad nəsaban.” ⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən naḅusanan san len naut p̄isi a Jutea, gol loluṽoh ḅal taṽtaṽor. Etuḅat a Kalili vəbar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboŋ aPilate tosəsəlōŋ hənī, eusi ke gai ḅevi auleKalili. ⁷ Ale nəboŋ tosəsəlōŋ ləboii ke aYesu totoh pipihabəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan. ⁸ Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhaṽur masuṽ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəlōŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ḅigol namerikel ideh. ⁹ Na aHerot eusus nausian

tosobur be aYesu sator vari. ¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai þusan gail hæn nalo, lusor idañ, lusor lol pañpañ ke aYesu tosa. ¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loñit næholit van hæni hum gai tovi ut kæmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losævati tælmam van hæn aPilate. ¹² Len næboñ enan ñai aHerot mai aPilate gælar gabag arogæm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi sælar gabag.

AYesu len næhon naluõoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Næboñ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̃o mai nævanuan gail tonon, ¹⁴ ikel mai galit ke, “Mætosæhar ategai gæm hæn ginau hum ke avan sua tosæhar suluõ nævanuan gail len naþisal tosa. Næboñ notoususi len næhomito, næsæsab næsaan ideh len ategai mættosor tasi, kel ke tosa. ¹⁵ AHerot am sæsab næsaan ideh lan, husur aHerot esævati tælmam hæni gæm hæn gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hæn ðimat sile. ¹⁶⁻¹⁷ Imaienan, dereh nigol lebilas masuõ hæni ale telæboi ðivan.”*

¹⁸ Avil galit luõon, kai habat ke, “Sæhar ategai vi tut, aParappas tevivile m̃os ginamito!” ¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar hæni len naim bæbañis sil togol nævanuan lotoluõoh, ðal taõtaõor len nabiltivile hæn læbemædas nægavmen, mai igol avan sua imat.) ²⁰ APilate isor van hæn galit tætas am bathut ike teriñ aYesu tivan. ²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len næhai balbal!” ²² Len na-væha-tor-an aPilate isor van hæn galit ke,

* **23:16-17:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hæn naves 17 Len næhanan enan APilate timasriñ nævanuan sua tobañis gati a m̃o tevivile.

“Imabe? Igol nesa tosa? Nəsəsab̃ kas nəsaaan ideh lan tonor hən ħimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masu̇v həni ale neriñi tivan.” ²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludañ ħur aPilate. ²⁴ N̄a aPilate eriñi ke tigol nesa lotoləñoni. ²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbañis sil togol nəbalan hən ħemədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriñi evivile. Avil eriñ aYesu len navəlalito hən ləb̄igol nesa lotoləñoni həni.

*Luḗos gat aYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)*

²⁶ Nəboñ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriñ nəhai balbal lan hən ħipati husur aYesu. ²⁷ Ale nəvanuan isobur masu̇v lohusuri. Galevis lotovi alatpəhȧvut lois, luḗosḗos nibelito, lutañisi. ²⁸ Be aYesu ipair van hən galit ke, “Tob̄taJerusalem gail, samtitañis ginau be mititañis gamit gabag mai anatumit gail. ²⁹ Husur len nəboñ ħegəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhȧvut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsavəhasus!’ ³⁰ Beti ‘dereh lisor mai nabiltiḗehuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhḗehuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”’* ³¹ Husur ke nəvanuan gail ləb̄igol natgalenan nəboñ nəhai tomaur sal, nesa ħevisi nəboñ nəhai ħiñod?”†

* **23:30:** Hos 10.8 † **23:31:** Namilen ke ləb̄igol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile.

³² Ikad naulum̃an eru, artobur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləbīgol arβimat mai aYesu. ³³ Na nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nabəlashukadhutəmat, loriŋi itahətah len nəhai bal-bal ei, gai mai naulum̃an eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. ³⁴ AYesu ike, “Ita, geruβat nəsaan egai dan galito, husur ləsaləboi nəsa lotogole.” ‡ Beti lubar hən nəvat hən ləbīsabi ke as tikad nahurabat san gail.* ³⁵ Nəvanuan gail loil, ləkəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit nabuŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; βevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!” ³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinika\$ van həni.* ³⁷ Luke, “Gəβevi kiŋ seJu gail, lav kuv gaiug səbom̃!” ³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiŋ seJu gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi ulum̃an tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!” ⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen sam̃ epitoŋ hən esan. ⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” ⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəβegəm vi kiŋ.” ⁴³ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai

‡ **23:34:** Natosian galevis ta sutuai ləsakad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, ruβat nəsaan egai dan galito husur ləsaləboi nəsa lotogole.”

* **23:34:** Psa 22.18 § **23:36:** Navinika evi nəwain tomatu van vakon. * **23:36:** Psa 69.21

ginau len naut nahəhaʋuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natuʋlial nəmargobut ikabut gol ʋis naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, ⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nəʋiltikaliko topəpehun naim siGot emətar len nahudhut eru.*

⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navəlañ.” Nəboŋ tokəmaienan tonon, eməsol, imat.*

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” ⁴⁸ Naluʋoh luʋon hən ləbəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. ⁴⁹ Ale galit ʋisi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaʋut lotohusuri a Kalili, loris ʋis natgalenan.*

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naulumənan sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. ⁵¹ (Gai sədañ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihəbəlan aGot. ⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. ⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋji len nəʋurhuvat nəmatan lotota ʋuʋuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəʋur enan sal. ⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSappat pəpadaŋ ʋetuʋat**.

⁵⁵ Alatpəhaʋut,

* **23:45:** Exo 26.31-33 * **23:46:** Psa 31.5 * **23:49:** Psa 38.11

** **23:54:** Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal ʋimasur.

lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris naburhuvat nēmatan mai naŵide toriŋ niben topələh lan. ⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nēbon tosusau mai nēhai pēhas gail mōs niben.

Ale len nēSappat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24

*Na-le-məhat-an dan nēmatan
(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)*

¹ Len nēmariboŋ metəkav hən nawik,* dudulan somīlan, alatpəhaŵut lovi lan naburhuvat nēmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia. ² Lusab nēvat nabopita torib tia dan nabur nēmatan ³ avil nēboŋ lotobis, ləsəsab niben Nasub aYesu. ⁴ Nēboŋ lotonau tətān hən natenan sal, be losəhoŵut len naulumān toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil. ⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəjedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudoŋ məb hən avan tomaur len naut silat lotomat? ⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlman hən nēboŋ totoh len naut a Kalili sal, ⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nēhai balbal, ale len nēmariboŋ totor timasle məhat tətās.’”* ⁸ Beti lunau təlman hən nasoruan san, ⁹ ale nēboŋ lototəlman dan

* **23:56:** Exo 20.10; Deu 5.14 * **24:1:** NēSappat seJu gail etubat len naFraitə nēboŋ namityal tomasur, ale inoŋ len nēSarete nēboŋ namityal tomasur. Gol ke nēmariboŋ metəkav hən nawik evi Sade.

* **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33

naburhuvat nēmatan, lukel þis natgalenan mai Tosəḡavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am. ¹⁰ Alatpəhaʋut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito. ¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsadəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen. ¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan naburhuvat nēmatan. Nəboḡ toβetβet hən βəkəta vi lan βurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ḡai, ale ivahim, iḡaḡ len nəsa tovisi.

*Nəḡisal vi Emmaus
(Mak 16.12-13)*

¹³ Len nəmariboḡ enan ḡai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.† ¹⁴ Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit þisi tovisi tia. ¹⁵ Nəboḡ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru. ¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii. ¹⁷ Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboḡ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut. ¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsən aKleopas isor vari ke, “Len nametβos þisi a Jerusalem, gaiug səβom̄ gəsələboii nəsa tovisi ei len nəboḡ galeg a?” ¹⁹ Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulum̄an sua tovi hai kelkel ur todaḡ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai

† **24:13:** Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəlavan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

nəvanuan gail p̄isi. ²⁰ Beti abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləberin̄ nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal. ²¹ Avil a m̄o namtuvatvat viri ke, tovi atenan b̄ilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋai evi nəmariboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia. ²² Ale sual am, alatpəhaʋut sinamit galevis lugol namtosəhoʋut. Daməŋ dudulan somilan lovi lan nəbur nəmatan ²³ ale nəboŋ ləsəsab̄ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia. ²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nəbur nəmatan ale lusabi hum alatpəhaʋut lotokele, avil gai, ləsarisi.” ²⁵ AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iʋonʋon. Idan̄ hən mərbedəlom p̄is nəsa ahai kelkel ur gail lotokele. ²⁶ Evi naləŋonian siGot ke aKristo imasləŋon isa vəsa m̄os natgalenan, beti b̄is len nəyalyalan san.” ²⁷ Beti tuʋat len aMoses mai ahai kelkel ur gail p̄isi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit p̄isi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nəboŋ lotoyar gəm pəpadan̄ hən navile artovan həni, aYesu iyar sum̄an b̄ivan am. ²⁹ Be arutaltal həni ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale eʋis lohoim hən b̄itoh mai gəlaru.

³⁰ Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən b̄ihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eʋuri ale ilavi mai gəlaru. ³¹ Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru. ³² Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metp̄isal, tosor vahvah hən natosian

siGot mai gidaru?” ³³ Na len namityal enan n̄ai arule m̄əhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaḅ Tosəṅavur Pisan Tosua lotoḅonḅon mai alat lototah mai galito, ³⁴ lotoke tokitin ke Nasuḅ tole m̄əhat mai tovisi hən aSimon. ³⁵ Beti gəlaru arukel ur n̄əsa tovisi metp̄isal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəḅoṅ aYesu toḅur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

³⁶ Nəḅoṅ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəṁmat.” ³⁷ Be losəhoṽut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. ³⁸ Beti ikel mai galit ke, “Mətomətəhəw hən n̄əsa? Imabe nəlomit euri ke notomaur tətəsa? ³⁹ Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginəu bogai! Bar ginəu hən mətḅeləboi ginəu, husur nanunun ideh səkad nabələsehəw mai navisoh sum̄an ginəu notokade.”

⁴⁰ Nəḅoṅ tokəmaienan tonəṅ eṽusan galit hən navəlan mai narien gəlaru. ⁴¹ Len nakemkeman mai nəmaṅmaṅan salito nəlolit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?” ⁴² Na lulav nahud-huieh lotoləṅasi maii, ⁴³ ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai n̄əsa notokele mai gamit tia nəḅoṅ nototoh mai gamit sal ke, natit p̄isi lototosi husur ginəu len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəḅe gail limassarpoḅ.” ⁴⁵ Beti esəṅav hən nənəuan salit hən ləḅeləboi natosian siGot. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləṅon tisa

vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.*
 47 Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur
 nəpairan dan nəsaan mōs narubatian dan nəsaan
 van hən naluṽoh hən nametbos gail p̄isi, tubat
 a Jerusalem. 48 Gamit mətoris natgalenan, mitia
 kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail. 49 Məteris,
 nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito,
 be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot b̄ikol
 nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahura-
 bat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

50 Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah
 hən navəlan vi məhat, eus aGot hən b̄igol navoian
 van hən galito. 51 Nəboŋ tosorsor sal erin galito
 ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. 52 Na lulotu
 həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuṽ.
 53 Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot,
 lusor sal suh tabtab hən aGot.

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2 * 24:49: Uman 1.4-5

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd